

VIGILIA

SZERKESZTI

SÍK SÁNDOR

SÍK SANDOR
OHMACHT NÁNDOR
IJJAS ANTAL
DEZSŐ LÁSZLÓ
LUC ESTANG
TÓTFALUSY ISTVÁN
MIHELICS VID
HALASZ ALEXANDRA

írássai.

1952 MÁRCIUS

Ára 5 forint

TARTALOM

	Oldal
<i>Sík Sándor</i> : A keresztút verseiből (Versek)	113
<i>Ohmacht Nándor</i> : A keresztény házasság égető kérdéseiről	117
<i>Ijjas Antal</i> : A cezáriai fogoly (Elbeszélés)	125
<i>Dezső László</i> : Az archaikus mosoly; Molnár C. Pál művészete	137
<i>Luc Estang</i> : Az asszony, aki aranyból volt (Elbeszélés)	145

SZEMLE

<i>S.</i> : „Mikor pedig böjtöltök...”	151
A kis út	154
<i>Tótfalusi István</i> : Az angyal üdvözlés (Vers)	155
<i>Mihelics Vid</i> : Eszmék és tények	156
<i>Marillac Szent Lujza</i> (március 15.)	164
<i>o. f. v.</i> : Bábszínház	165
<i>Halász Alexandra</i> : Kőcsipkés város	166

Felelős szerkesztő és kiadó:

Sík Sándor.

Főmunkatársak: *Mihelics Vid és Rónay György.*

Kiadja a Vigilia munkaközösség. Kéziratokat Budapest 4. postafiók 152. címre kell küldeni. Kéziratokat nem őrzünk meg és nem adunk vissza. Kiadóhivatal: Budapest, IV., Kossuth Lajos-utca 1. A Vigilia postatakarékpénztári csekk számla száma: 37.343.

Megjelenik minden hónap elején.

Ara: 5 forint.

A lapengedély száma: 7163/1947. T. M.

A KERESZTÚT VERSEIBŐL

A HATODIK STACIÓ

Ó Istenarc, kegyetlen
Kínzástól éktelen!
Ó Irgalom, egyetlen!
Ó Jóság, végtelen!
Méltó ki lenne Hozzád?
Egy gyenge nő:
Letörli véres orcád
A keszkenő.

Ó arcom, ember arca,
Te büntől éktelen,
Az Isten-képe torza,
Te jóttan, széptelen!
Nincs arc ily megvetendő,
Mint a tiéd.
S ölelnéd,-mint a Kendő,
A Krisztusét?

Ó lelkem, durva kendő,
Mocsoktól keserű:
Nézd, mennyi vár esengő
Arc, amit letörülj:
Kar nincs elég ölelni,
Mindenfelé:
Vert arcok, s valamennyi
A Krisztusé.

A HETEDIK STACIÓ

Hasztalan görnyedez utánad a Kirénei
A megosztott járom alatt,
Hasztalan csorognak egybe a tiéddel
Verejtékének súlyos cseppjei;
Pihegő szívére szorítva a Kendőt,
Hiába botorkál Veronika lépteid nyomán;
Es jaj, hiába hullámszik körülötte
Melegítő két szeme simogatása
Annak is, aki láthatatlanul hordja szívében
Iker-mását a világ elejétől rádrakott Keresztnek:

*Göcsörtös az út és roskatag a váll,
Minden lépésen irdallanabbra nő
És súlyosabbra az elnyomó Kereszt:
Imhol másodszor roskadsz el alatta.*

Mintha mondanád:

*Édesanyám,
Jó énnekem, hogy láttam a szemed,
Jó érzésem, ha nem láthatlak is,
Hogy rajtam a drága két szem, amelyből
Egyszerre ölel körül minden melege a földnek.
Ó milyen jó volt ez a két szem,
Mikor didergős Betlehemben a barlang hidegét
Csókolta melegre melled buggyanó szereime,
És mikor a názáreti gyalupad mellett
A munka verejtéke forrószágát
Hűsítette drága kezed simogatása.*

*De most, anyám, most nem szabad:
Most olyan kegyetlen-nagyon kell Fiadat szeretned,
Ahogyan szeretni csak te tudsz:
Most nem szabad könnyörülnöd,
Most csak szenvedni, szenvedni szabad,
Hordani együtt, kétségbeesett boldogan,
Némán, néma Fiaddal,
A néma Keresztet.*

*És köszönöm neked is, Veronika nővér,
Köszönöm, amit rajtam cselekedtél.
Vidd el magaddal Kendőd szívében
Hálám véres Arcát,
Emlékiül, zálogul, vigasztalásul
Magadnak és minden nővéreidnek,
A kik körötted sírva tolonganak
És szívszakadva cselekednék, amit te cselekedtél,
Csak éppen nincsen kendő a kezüknél,
Csak éppen vissza ne lökné őket lándzsája nyelével a zsoldos,
És meg ne bénítaná kezüket-lábukat
A rettegés, amely nem belőlük való,
De jaj, erősebb náluk.*

*Köszönöm a Kendő melegét, szíved melegét,
De most, most a hideget érzem, -- a sokakét,
A kik kendőtelenül és szívtelenül követnek az úton
És tőlem várják arcukra a kendőt,
Amelyről Arcom virrasztó vére csorog,
Az Arcé, melynek homlokát most
Az út cinkos kövei zúzzák.*

Neked is, bajaim társa, testvérem, Simon,
Köszönöm térded ropogó irgalmasságát,
Vállad feszülő könnyörületességét,
Köszönöm morogva engedő elszánásod,
Amellyel vállaltad a jármot,
Ázt sem tudván, mit és hová,
Es ki az, akivel egy ütemre tántoregysz.
Köszönöm neked és minden testvéreidnek,
Akik értetlenül és talán zúgolódva is,
Hordják becsülettel szakadásig
Tántorgó társaik keresztjét,
Es úgy nem tudják, mint te, Simonom,
Hogy az Ember Fiával járják útjait,
A Hegy felé,
Hol elvétetnek a világ bűnei.

Köszönöm, Simonom, tudom én,

Mi van itt köszönni való,

Mi nekem a te vasgyúró bárány-erőd,

De megbocsáss, és el ne szomorítson:

Most az egyszer még ez is kevés.

Ketten vagyunk csak és emberek vagyunk csak

(Ezen az úton mindaketlen emberck vagyunk)

Ketten, szemközt az évezredekkel:

Ketten, akik emeljük a Keresztet,

Es milliók, akik húzzák, zúzzák, döngölik, nyomorítják,

Kézze és lábbal, rázuhanó iromba testtel,

Szitokkal, röhögéssel, könnyel, sóhajjal, még imával is.

Bocsáss meg, Simonom,

Ha magammal rántalak a törélű kövekre,

Es bocsáss meg, ha majd felrángat az ostor

S vasas lába az ordító pribéknek:

Bocsáss meg, testvér, most roskadni kell,

Most el kell esni, — értük,

Igy van megírva.

Hát én, Uram, hát én?

Ó én nem mertem szembejönni rád

Es szemedbe nézni a drága Szűzanyával,

Inkább bújtam volna a föld alá is,

Csak hogy bele ne kelljen néznem a Szembe,

Mely látja a szívet és vesét.

Ó én nem törtem át a lándzsák durva láncán

Veronikával, — inkább utána kaptam

Es kendőjénél húztam volna vissza őt,

*Ha jobb, s erősebb nem lett volna nálam.
A Kiréneinek is csak integetni tudtam,
Hogy jaj, valamiképen oda ne álljon,
Közt vállalni veled,
Mert még ki tudja, mi nem éri őt is!
Ő én nem vagyok senkire hasonló
Azok közül, akik Téged szeretnek,
Hát még Tehozzád, aki pedig oly nagyon
Kívánsz hasonló lenni hozzám,
Mindenben, — egyet kivéve.
Ó, Uram, én éppen csak abban az egyben hasonlítok Hozzád:
Hogy el tudok esni, hogy újra csak el tudok esni,
Hogy mást sem tudok, csak esni es újra esni.*

De milyen esés ez, Uram!

*Engem nem a keresztnék súlya nyom el;
A Kereszt húzna vissza állónak, egyenesnek.*

Nem az ostor hajsza esni a kintől:

Az én ostorom inkább szólítana vissza

A szép szoros-útra feléd.

Engem a Golgota ködlepte homloka messziről

Nem a szörnyű halál képével ijeszt,

Hogy már az útban elfogyjon erőm a rettenettől:

Ha én a szemem hozzá emelem,

Én már Téged látlak rajta óriás kereszteden,

A mindenség minden szíve felé kitárt

Ölő karjaid énekét hallom:

Hozzád jertek, akik terhelve vagytok,

Én megenyhítelek!

Hát mérthogy nem sietek feléd,

Hát mérthogy botorkálok össze-vissza,

Mindenfelé, csak arra nem,

Ahol az vár, amiről tudom, hogy a legjobb,

Legénnekemvalóbb.

Mért tipegek, topogok, tántorgok ide-oda szüntelen,

Csak éppen háttal Hozzád,

Jaj, háttal enmagamhoz is!

Krisztus, Krisztus, másodszor elesett Krisztus,

Akit ostorral ráncigál talpra a gyűlölet ökle,

Fogj ostort, Krisztus,

Ostort, ellenem!

Kiáltok Hozzád,

Könyörgök Hozzád, keresztedért,

Másodszori elestedért.

Krisztus, állíts föl engem,

Másodszor is állíts föl engem!

A KERESZTÉNY HÁZASSÁG ÉGETŐ KÉRDÉSEIRŐL

Akik tisztában vannak a keresztény családok gyötrelmes erkölcsi nehézségeivel, igen nagy várakozással fogadhatják annak hírét, hogy egy október végén elhangzott pápai beszéd a házassági erkölcesel foglalkozik. A házasság, mint az egész életre szóló egy és felbonthatatlan életközösség, már természeténél fogva sokoldalú nehézségeket rejt magában. Ilyen mindjárt a házastárs megválasztásának nehézsége; ha ez nem sikerült, kinőhet belőle a másik nagy nehézség: a házasság felbontásának terve. Egyik házastárs tartós betegsége vagy elhidegülése ugyanúgy felkeltheti ezt a szándékot. Egy másik nagy problémakör a házasságok termékenysége köré gyűlemlik és a pápa ezúttal ezt veszi tárgyalás alá.

Az itt jelentkező problémák valóban egészen nagy jelentőségűek a népek nagy érdekeinek s a házások egyéni lelkiismeretének és lelki életének szempontjából egyaránt. Minduntalan látunk fiatal házásokat, derék, jó embereket az első gyermek születése után megtorpanni és hónapokra, évekre elmaradni az áldoztató rácsról, ahol addig a mennyei lakomának mindennapos vendégei voltak. Mások nem adják fel ilyen hamar a küzdelmet, meg-megjelennek a gyónatószékben, de végül is be kell látniuk, hogy nem élhetik házaseletüket a keresztény elvek mellőzésével, mint a nem hívő vagy lelki életre nem törekvő házások, és választaniuk kell Krisztus és a bűn közt. „Dehát mit csináljak — kérdik tanácstalanul —, nem engedhetem a családomat előrelátás nélkül népesedni, miből tartsam és neveljem?” „Csak nem kergethetem feleségemet a valószínű halálba, mikor az orvosok annyira komolyan óvják újabb anyai feladatok vállalásától?” Töménytelen e miatt a hívők közt a hangos panasz, még több a néma szenvedés, letörés, bánkódás és szégyenkezés befelé.

Már XI. Pius a keresztény házasságról kiadott és sokat ismertetett körlevelében (*Casti connubii*, 1930) részletesen foglalkozik ilyen természetű visszaélésekkel és a keresztény elvek követésének nehézségeit is jól ismeri. De a visszaélések elítélésén túl más természetű orvoslást nem ismertet, mint a népes családok társadalmi és állami támogatását. Annál behatóbban ajánlja a természetfölötti erőforrásokat: a szentségeket és az igazi jámbor, alázatos keresztény életet.

XII. Pius pápa szózata nem enciklika, hanem alkalmi beszéd s az elmúlt év október 29-én azon a kihallgatáson hangzott el, amelyet az olasz katolikus szülész-nők római kongresszusa alkalmából a kongresszus kiküldötteinek adott a pápa. Hallgatósá-

gának szűkre szabott keretei s a beszéd kisebb terjedelme — a Szentatya jegyzetek nélkül, fejből mondta az egész — egyaránt arra mutat, hogy nincs itt szó olyan egyetemesnek szánt, döntő jelentőségű megnyilatkozásról, aminők a körlevelek. Másrészt mégis az előadás tudományos színvonala és egyes újdonságként ható megállapításai megmagyarázzák azt a rendkívüli érdeklődést, amely fogadta, és azt a visszhangot, melyet a világsajtóban keltett. Lényegében természetesen az állandó egyházi tanítást képviseli, de XI. Pius körlevelénél valamivel többet, egy pontban pedig, ahol idáig ingadozó volt a tudományos felfogás és hiányzott a hivatalos állásfoglalás, újat is mond.

A szándékosan terméketlen házasságok kérdésének két fájdalmas pontja van: a már ébredező élet veszélyeztetése, azután magának a fogamzásnak akadályozása.

Az első kérdés az emberi élet problémakörébe tartozik. Az ember helyzetét meghatározza, hogy az ő számára hozta létre Isten a föld összes teremtményeit, őt magát azonban a maga számára teremtette; tehát még a közösség számára sem, jóllehet vannak az embernek ezzel szemben tartozó kötelességei is. És ilyen értelemben ember mindenki, a gyermek is, akkor is, ha még meg sem született, az anyával teljesen azonos mértékben és joggal. Ezt az élethez való jogot nem a szülőktől kapja, sem a társadalomtól, sem semmiféle emberi hatóságtól. Ezért nincs is olyan ember vagy emberi hatóság, de javallat (indikáció) sem, amely jogalapot szolgáltathat egy ártatlan emberélet *közvetlen* (direkt) és előre megfontolt elpusztítására, ha mindjárt csak eszköz is ez az elpusztítás más magukban esetleg megengedett célok eléréséhez. Más elbírálás alá esik az életnek nem ilyen közvetlen, hanem egy más természetű beavatkozás mellékhatásaként előidézett kioltása. Így szükségessé válhatnak az anya egészségének helyreállítása céljából olyan gyógyszerek vagy műtétek, amelyek e főhatásokon kívül, nem szándékoltan és csak mellékesen, abortust idéznek elő, illetve a magzat halálával járnak. Fontos egészségi okból ilyen eljárások bűn nélkül alkalmazhatók.

Az életbenmaradásra nem érdemes, úgynevezett értéktelen életek egyenes elpusztítása, akár megszületésük után történik ez, akár előbb, amint néhány éve nagy számban végezték, semmiképpen nem igazolható. Azért az Egyház abban az időben formászerint is a természeti és tételes isteni törvénybe ütközőnek jelentette ki az olyanoknak ha mindjárt állami rendelkezésre vegyrehajtott megölését, akik, bár önhibájukon kívül, fizikai vagy lelki fogyatkozásaik miatt hasznavehetetlenek a nemzet számára s inkább csak tehertertelei annak (S. Offic. 1940). Az ártatlannak élete sérthetetlen; bármely egyenes megtámadása beleütközik azokba az alaptörvényekbe, amelyek nélkül biztonságos emberi együttélés lehetetlen. Ez az isteni törvény fölötte áll minden emberi törvénynek és javallatnak.

Vonatkozik ez nem utolsó sorban azokra a műtétekre, melyeket az anya életének megmentéséért hajtanak végre. A *Témoignage Chrétien* a pápai beszéd visszhangjaként beszámol egyes protestáns körök, elsősorban angolok nézetéről, akik „kegyetlennek” minősítik a pápát, amiért veszni hagyja az anyát a gyermek élete kedvéért. Az *Evening Standard* olvasója már óvja is az anyákat a katolikus orvosoktól; mintha valamikor is a katolikus meggyőződés lett volna kompromittáló az orvosokra, nem pedig a fogyatékos szaktudás. A pápa legújabb állásfoglalása nem jelenti a katolikus felfogás módosulását ebben a kérdésben. A pápa a hagyományos katolikus tanítást fejezte ki, mikor kijelentette, hogy senki sem rendelkezhetik egy ártatlan ember életével s a gyermek is teljes értékű ember akkor is, ha még meg sem született. Ezeket tudván, kicsoda érezheti magát felhatalmazva a más-ként való gondolkodásra? Ismerjük-e Isten terveit azzal az új kis élettel, melyet megteremt ennek a földi létnek és a mennyei életnek számára? Mit tudunk erről a kis életről, ha mégannyira fogyatékosnak és nyomorúságosnak látjuk is, úgyhogy nem jósolunk neki jövőt? Hányan születtek törékenynek, az életbeumaradás reménye nélkül, és lettek tehetségek, némelyek egyenest lángelmék, vagy szentek!

A *Le Monde*-ban egy orvos hangsúlyozza azoknak az eseteknek rendkívüli ritkaságát, mikor a terhesség megszakítását föltétlenül szükségesnek lehet mondani. Szerinte ez kiváló nőgyógyászok véleménye, akik szorosan orvosi álláspontra helyezkedve jutottak el az Egyház álláspontjára. Sőt egy professzor (Portes) nyilatkozata szerint „a jelen viszonyok közt nincsenek is a gyógyító célú abortusznak igazán föltétlen javallatai. A kereszténység húsz évszázadon át oly tökéletesen megváltoztatta az erkölcsi felfogást, hogy még azok is, akik a legnagyobb mértékben függetleneknek hiszik magukat minden vallási eszmétől, észrevétlenül a legmélyebb tiszteletet táplálják szívükben az emberi élet eredése iránt.” A katolicizmus olykor „sötétnek” mondott erkölése valójában a haladás forrása. A katolicizmus azt kívánja az orvosoktól, hogy tegyenek meg mindent az anya és a gyermek életének egyidejű megmentéséért, s az orvosok erre az igényre azzal feleltek, hogy tovább fejlesztették az orvostudományt, a sebészetet. XII. Pius sem akarja az anya életét feláldozni a vád szerint értékesebbnek hitt gyermeki élet kedvéért. A katolikus felfogás a gyermek életét nem tartja értékesebbnek, de kevésbé értékesnek sem. Ezért nem engedheti meg, hogy a gyermek életének súlyosan bűnös feláldozásával kíséreljék meg az anya megmentését. Ez az elv a civilizáció védőbástyája. Ha elejtjük, vajjon mely határoknál fog megállapodni tiszteletünk az emberi élet iránt? Akkor mi menti meg az elmebetegeket, az öregeket, a gyógyíthatatlankat a közjó nevében való elpusztítástól?

A problémakör másik fájdalmas pontját a születésszabályozás

általános elnevezése alatt szokás számontartani. Ez jelent büntelen eljárásokat is, de ténylegesen többnyire bűnös visszaéléseket értünk rajta. Sajnos, ezekkel igen sok olyan lelkiismeret kész megalkudni, amelyik a már megindult élet kioltásától visszarettenne.

Már az említett *Casti connubii* körlevél tanítja, hogy minden olyan eljárás, amely a házaselet természetes következményeinek beállítását vagy továbbfejlődését akadályozni iparkodik, természetét szerint erköletelen, és a természetét szerint erköletelen cselekedetet semmiféle javallat vagy szükséghelyzet nem teheti erkölcsössé és megengedetté. A Szentatya szerint elődjének ez a tanítása nem egyszerű emberi jogú rendelkezés, amelyet megfelelő okból meg is lehet változtatni, hanem a természeti és isteni törvények kifejezése és azért érvényben marad holnap és minden időben.

Ugyanígy nem egyházi, hanem természeti törvény tiltja a sterilizációt, tehát a terméketlenség egyenes és közvetlen előidézését, bármiféle javallat alapján, akár egyesek kívánják, akár hatósági előírás. Tíz évvel ezelőtt, mikor egyre kiterjedtebben kezdtek alkalmazni, az Apostoli Szentzség kifejezetten tilosnak nyilvánította. Más eset, ha a terméketlenség valami más célból szükséges beavatkozásnak nem külön szándékolt, hanem szükségképpen velejáró hatása. (Például sérült vagy rákbeteg mirigyek eltávolítása.)

Újat hozott a pápai állásfoglalás annak a születésszabályozásnak megengedettsége kérdésében, amely elsősorban *Ogino* japán orvos megállapításai alapján a női szervezet időszakosan visszatérő terméketlen napjait használja fel a házaselet számára. A katolikus erköletan tanárai és kézikönyvei nem tudtak ebben a nem könnyű kérdésben egységes, biztos véleményre jutni; heves ellenzők mellett lelkes pártolói támadtak a mozgalomnak; többen csak szükség esetén és megfelelő kikötésekkel tartották megengedhetőnek. A Szentatya az eljárás megengedhetősége mellett döntött. Lényeges gondolatai a következők.

Erről az elméletről, amely felhasználja a természetes terméketlenség időit és amelyet a anyaságra való készség szellemével összeegyeztetni annyira nehéz probléma — sem *Ogino*, sem mások nevét nem említi a beszéd —, csak szakszerű és tárgyilagos, megbízható ismeretek alapján szabad a házaseletet felvilágosítani. Ez történhetik magánbeszélgetésben vagy komoly kiadványok útján, de minden hírverés nélkül, amely sem helyes, sem illő nem volna. Ez az orvosi és élettani felvilágosítás nem az Egyháznak, hanem a szaktudománynak feladata. Az Egyház azoknak az erkölesi elveknek megállapításában illetékes, amelyek az eljárást szabályozzák.

Maga az a tény, hogy a házaselet termékeny vagy terméketlen napokon folyik, erkölesi tekintetben közömbös, mert azokkal a visszaélésekkel ellentétben, melyeket az Egyház annyira elítél, itt az aktus teljesen megfelel a természet útjainak. Ha tehát némely

házasok egész házaseletüket ezekre a napokra korlátoznak, ennek erkölcsi elbírálása céljából a házasok magatartását, szándékát, lelkületét kellene figyelmesen megvizsgálni.

Mert lehetséges, hogy már a házasságkötés alkalmával legalább egyiküknek az volt a szándéka, hogy a terméketlen napokon kívül a másik félnek még joga se legyen a házaselethez. Ez a házasságkötés szándékának lényeges hiányát jelentené és a házasság érvénytelenségét vonná maga után. Ahol legfőlebb a házasság használatára, de nem jogára nézve történt ilyen kikötés, ott a házasság érvényessége vitán felül áll. Megengedettsége attól függ, voltak-e a házastársaknak elegendő és alapos indítékaik erre az elhatározásra. Tehát sem az, hogy az ilyen házasságban egyébként minden a természet rendje szerint történik, sem a házasságoknak az a készsége, hogy ha számításuk ellenére mégis gyermeket küldene az Isten, elfogadják és felnevelik, még nem elegendő a házasság kifogástalan erkölcsiségéhez.

Ennek magyarázata az, hogy a házasság állapottal jellegzetesen velejár egy feladat, amely ennek az állapotnak értékét meghatározza: a *bonum prolis*, a gyermekáldás, amelyről ugyan manapság inkább mint teherről szokás beszélni. A népnek, az államnak, sőt magának az Egyháznak léte Isten akarata szerint a termékeny házasságoktól függ. Azért a házasság állapotot vállalni és kizárólagos felhatalmazásaival élni, de ugyanakkor súlyos ok nélkül tudatosan és megfontoltan kivonni magát annak legfőbb kötelezettsége alól, ez magába a házaselet értelmébe ütköző eljárás volna.

Visszont megfelelő komoly okok hosszabb időre, esetleg a házasság egész tartamára is felfemmelhetnek ettől a kötelezettségtől. Ilyen okokat az úgynevezett indikációk, javallatok (orvosi, fajegészségi, gazdasági, társadalmi) nem ritkán csakugyan tartalmaznak. Ilyenkor alkalmazni lehet azt az általános erkölestani elvet, hogy mikor súlyos indítékok a cselekvő akaratától függetlenül valamely pozitív teendő elhagyása mellett szólnak, azt el szabad hagyni. Szabad tehát megfelelően súlyos okból a *bonus prolis*-tól eltekinteni és a házasságot a terméketlen napokra korlátozni. Ha ellenben ilyen akár személyes, akár a külső körülményekben rejlő súlyos okok józan és méltányos megítélés szerint nem állnak fön, és mégis kiszámítottan tartós terméketlenség mellett, de az érzéki kívánczóság teljes kielégítésével folytat valaki házaseletet: ez csak az életnek valami hibás értékeléséből eredhet és a helyes erkölcsi elvektől idegen indítékokból táplálkozhatik.

Ezt a világos és méltányos tanítást bizonyára a „jó hír“ föl szabadult örömevel fogadja a gazdasági és erkölcsi nehézségek közt vergődő családi tűzhelyek nem kis része. Mégis csak óriási könnyebbséget jelent ez a lelkiismeretes házasságoknak még a szükséges megszorítások mellett is, és mégis csak kisebb követelés a hónap meghatározott napjain élni házaseletet, mint egyáltalában nem élni és ezzel a házasság harmóniáját veszélyeztetni, vagy

élni bűnös módon a békesség kedvéért, vagy ébri korlátozás nélkül és esetleg a legalkalmatlanabb időben nézni szembe az anyaság kockázatával. A világ pedig láthatja, mennyire távol járnak az igazságtól azok a híresztelések, mintha az Egyház belátástalannul egy észszerű korlátokat nem ismerő, állandó népesedésbe hajszolná bele a családokat. Igaz, hogy a módszer még sok kívánnivalót hagy hátra, eleinte pedig a kellő hozzáértés hiánya miatt sok súlyos csalódást okozott, de azóta sokat fejlődött és további tökéletesedése várható.

De vannak — és napjainkban különösen nagy számmal — beteges, kiszámíthatatlan szervezetek, amelyek minden tervezést megíúsítanak. És vannak esetek, melyekben más okokból kell ennek a módszernek alkalmazásától eltekinteni. Mit lehet ilyen családoknak tanácsolni a családi béke megóvására, ha több gyermeknek már nem szabad kopogtatnia a családban?

Kétségtelen, hogy ilyen esetekben elérkeztünk a házasság folytatásának határaihoz, amelyekben semmiféle „módszer” nem segít kereszttől. Ha sem a fogamzás mesterséges megakadályozása, sem az új élet elleni egyenes merénylet nem járható út a lelkiismeret világánál, nem marad más hátra, mint a házasság élet szüneteltetése. Ez a felismerés talán fájdalmas vagy megdöbbenő, de azért korántsem egyetlen kemény próbája az emberi életnek, sőt a házasság életnek sem; gondoljunk a nagybeteg házastárs esetére, akit nemcsak az élet adásának, de még a házasság életnek izgalmaiktól is tartósan meg kell kímélni. De a normális, egészséges házasság is az önuralom folytonos meg-megújítását követeli. A házasság élet harmóniája nem szilárdítható meg egyszer s mindenkorra. Ahhoz, hogy megmaradjon és elmélyüljön, a legjobbak lelkiességének is folytonos megújulásra van szüksége, emberi erőfeszítéseknek és a szentségek adta kegyelemnek segítségével.

De nem sok-e az átlagos kereszténytől tartósan akkora erőfeszítéseket, ilyen hősiesség viselkedést kívánni? A hősiesség élet az átlagos keresztény számára nem sokkal jelent kevesebbet a lehetetlennél s a böles törvényhozó nem akar lehetetlenre kötelezni, ezt kétségtelenül az isteni törvényhozó sem akarja — hallani még katolikusoktól is. Azonban ma kellenél könnyebben és közelebbi vizsgálat nélkül hangoztatjuk ezt a szót: lehetetlen. A trentói zsinat Szent Ágostonra hivatkozva így tanít: „Isten lehetetlent nem parancsol, hanem azzal, hogy parancsol, arra int, hogy tedd, amit bírsz, kérd, amit nem bírsz, és ő megadja neked, hogy bírd”. Igazságtalanság lenne korunk férfiairol és asszonyairól föltenni, hogy nem képesek hosszú időn át hősiességre. Ma annyi indítékból, akkora terjedelemben és fokban gyakorolják sokan a hősiességet: miért kellene ennek, ha csakugyan megkövetelik a körülmények valakitől, éppen a szenvedélyek és a természeti kívánságok sorompói előtt leszerelnie?

Hogy ez a házastársak két évtizede annyit hánytorgatott „szé-

mélyiségi értékeit“ elszegényedéssel fenyegeti, alaptalan félelem, illetve félreértés. Ezek szerint a személyiségi értékek szolgálatában kellene a házassági tevékenység tulajdonképpen és mélyebb értelmét látni, míg a gyermekáldás ezeken az értékeken egyáltalán kívül áll, legföllebb a peremén helyezkedik el s csak velejárója a házastársak teljes önátadásának. Azonban ez a felfogás az értékek rendjének súlyos fölforgatása. A házasság természeti intézménynek első és legbelsőbb célja nem a házastársak tartalmi kiépítése, hanem új életek fakasztása, a többi cél mind ennek van alárendelve. Ez még a természetlen házasságokra is áll, amint minden szemről el lehet mondani, hogy látásra van reuvelve és alkotva, még ha nem normális esetekben vagy a viszonyok alakulása következtében soha nem is jut abba a helyzetbe, hogy lásson.

Ez a megállapítás távolról sem akarja a személyiségi értékeknek a házasságban várható érvényesülését kétségbevonni vagy csökkenteni, hiszen a házasságban Isten ezt is akarja, csak éppen nem az első funkciónak, az új élet szolgálatának háttérbe szorításával. Annyira akarja, hogy lényegében a tökéletes házaselet a szülők tökéletes odaadását is jelenti gyermekeik javáért, s ami lelkiesség és mélység csak van abban, utódaik szolgálatába állította. A házasság személyiségi értékeinek tagadása a családi tüzhelyet egyszerűen élettani laboratóriumná változtatná, a házasságot pedig testszervezeti feladatok intézményévé. Ezért tilalmazta a Szentatya 1949 szeptember 29-én a katolikus orvosok kongresszusán mondott beszédében a mesterséges megtermékenyítést, mint amely nem személyes aktus, és forma szerint kizárta a keresztény házasság lehetőségei közül.

Aki óvakodik a házasság személyi értékeinek túlbecsülésétől, könnyebben megérti, hogy a házasságoknak életfakasztó feladata minden kiválósága mellett sem tartozik az emberi természet lényegéhez s ha az erre irányuló tevékenység valakinek életében nem jut szóhoz, ez semmiképpen sem jelentheti a személyiség értékesíthetőségét. Tehát az ezen tevékenységről való önkéntes lemondás, kivált ha a legnemesebb indítékok vezetik, nem megfoghatósága a személyi és szellemi értékességnek. Erről az önkéntes lemondásról hirdeti az Üdvözítő: „Nem mindenki fogja fel ezt az ígét, hanem akiknek megadatott“ (Máté 19, 11). A nemzeti tevékenységnek mindenek fölé helyezése éppen a fiatalság eszményi, emelkedett értékelését zavarná. Mert ugyan melyik testileg-lelkileg ép fiatalember szeretne a fogyatékosok közé tartozni?

Végül nem volna teljes ez a jellemzés a házassági tevékenység mértékességének hangsúlyozása nélkül. Az ezen tevékenységgel járó gyönyörérzés a Teremtő adománya, keresése és élvezése nem bűn. Mindazáltal a helyes mértéket itt is szem előtt kell tartani, akár csak az evés-ivás élvezetében. Anint az utóbbi területen a cél — a szervezet fönntartása — határozza meg az evésnek és ivásnak nemesak lényegi célirányosságát, hanem mértéktartó mód-

ját is, ugyanezt kell a házasságról is mondani. Tehát nem elég annyit hangsúlyozni, hogy a fajfőntartó ösztön kielégítése csak a házasságban van megengedve. Hanem arra is ügyelni kell, hogy a tevékenység körülményeinek is megvan a jelentősége és ha valaki teljesíti is az aktus lényegét, még mindig vétkezhetik a végrehatás módjával.

Valami nem keresztény hédonizmus készül elárasztani a világot és a házasság első feladatát, mintha az aktus helyessége egy magában már szentesítené a kísérő körülményeket, a házasság szentsége pedig megszentelné őket. A keresztény erkölcsi törvény szentsége nem tűri az ösztön korlátlan kielését. A házasság boldogsága pedig nemcsak hogy nem függ a kölcsönös élvezettől, hanem egyenes viszonyban van a házások egymás iránti szeretetével és megbecsülésével. Azért mindent meg kell tenni az olyan irodalom terjedésének akadályozására, amely a raffinált hédonizmus szolgálatában a házasság élet intimitásait nagy részletességgel ismereti, ha mindjárt a felvilágosítás és irányítás ürügyével is. A gyengéd lelkiismeretű házásoknak nincs szükségük többre, mint a józan emberi észre, természetes ösztönükre és a keresztény erkölcs rövid és egyszerű elveire.

Most még csak egyet. Mikor házassági erkölcsről beszélünk, elsősorban rendszeren a házasság szabályozásáról, tilalmakkal, tiladások és visszaélések nyesegetésével szokás kezdeni. Ez persze a házasságnak nagyon is egyoldalról való megvilágítása, mert csak a nehézségekkel foglalkozik. A keresztény házasság pedig nemcsak megpróbáltatásokat és veszélyeket rejt magában, hanem mint titokzatos természetfölötti életforma, a küldetés tudatát és a keresztény személyiség kifejlődésének és megszentelődésének lehetőségeit is. Mindennek feltárása külön tanulmányt kíván, de már körvonalai is sokat megsejtetnek a keresztény házasság nagyszerűségéből és abból a bizakodó lelkeletből, amely benne lüktet.

Elég ezen a helyen utalni Szent Pálnak az efezusiakhoz írt levelére, melynek 5. fejezete a házasságot „nagy titoknak” nevezi, mert jelképezi Krisztusnak az ő szeplőtelen és halálosan szeretett jegyeséhez, az Egyházhoz való kapcsolatát. Sőt nemcsak jelképezi, hanem titokzatosan ugyan, de valóságban élénk is állítja. Mert az Egyházban Krisztusnak, a főnek kegyelmi erői keringenek és ezek nemcsak erkölcsi támogatást jelentenek az élet küzdelmeiben, hanem egyenesen a lehetőségét teremtik meg az említett ábrázolás hűségének: a házastársak szeretete és hűsége magának Krisztusnak szeretete és hűsége. Mintha erről a vitális egységről mondaná az első korintusi levél, hogy „minden a tietek, ti pedig Krisztuséi vagytok, Krisztus meg az Istené. (3, 22.)

A CEZÁREAI FOGOLY

Irta Ijjas Anta

(A második és befejező rész)

- IV. Lukács, a görög följegyzéseiből: „... *Agrippa és Berenike nagy pompával eljöttek és bementek a tárgyalási terembe a katonai méltóságokkal és a város első polgáraival együtt.*” (Apostolok cselekedetei. XXV. 3.)

A terem, amelybe bevezették őket, Heródes cezáreai trónterme volt, ám egyben és nemkevesebbé politikai remekműve. Országának Róma felé tárt vízi kapujában nem kívánt keleti úrnak látszani: trónterme azért alig volt több, mint egy szenátori ház megnagyobíttott átriuma. Négyszögletes, vaskos tölgyszlopok kettős sora tartotta a gerendamennyezet tarkára festett, négyszögű mezőnyeit, a zöld márványlapokkal borított oldalfalak ércrácsos ablakokkal végződtek a tetőgerendák alatt, emeltebb szintű végén a Helytartó ült trónszerű karosszékben Agrippa és a hercegnő között. Mind a kettő alacsonyabb és kisebb széket kapott, mint ő, de ez így járt ki a Rómát képviselő nagyúr mellett s éppen ezért ők mind a ketten felvették teljes uralkodói pompájukat.

Agrippa nagyon sápadt volt ma este, azért kifestették, s szépségében és ruházatában volt valami asszonyi és bálványszerű: hajába és szakállába gyöngy- és drágakösorokat fűztek, a fején tiarát viselt, a mellén aranytáblát és a lábán magasra fűződő ugyanolyan szalagokkal bíbor sarut. Nővére pedig egyik legkedvesebb öltözetét hordta, egy egyiptomi ruhát, szorosan redőzött és levasalt vékony gyölesből, szandáljainak orrát könnyű aranylancok erősítették bokájához, lábujjain laposra csiszolt zöldkőví gyűrűk. Felső ruhája a tunikája fölött: arany méhekkkel telehintett zöld fátyol és vakmerőség — a homloka körül keskeny aranypánt, amely vékony aranylapokból kovácsolt kettős karvalyt tartott a feje mögött. Füléből két óriási aranykarika ért drágakövek-ből összefűzött nyakláncáig; a válláig volt eresztve kékre festett haja s ugyancsak kékre volt festve a szemöldöke is. Hajában dúsan szórva lisztfinom aranypor csillogott. Enyhén érződött a testen szétdörzsölt tömjénpor illata. Most nem a magát rómainak mimelő dáma, hanem egyiptomi hercegnő ült a Helytartó mellett, hősiesen viselve a fejdísz, amely még így, ebből az áttört aranylapból készítve is súlyos volt, úgy kellett tartania a fejét, hogy se előre, se hátra ne húzza, mint ahogyan két csupasz karját is egészen egyenesre, merevre feszítette a majdnem csuklójáig rátekert két aranykígyó. Mögöttük lapos, támlátlan székeken ott ült kíséretük.

Pál mindezekből az első pillanatban alig látott meg valamit. Rövidlátó szemei előtt csak tarka fényfoltok lebegtek, mert a trónterem nagy volt és a világítás szétszóródó; csak a falakra és az

oszlopperendákra akasztva égtek mécsesek. Amint megpillantotta őket hármukat, tudta, hogy elébük kell lépnie és meghajolnia. Nehány lépés és a Helytartó okos, sárga arcának majdnem vigyorgáshoz hasonló merev mosolyát látta, amelyről érezte, hogy nem természetes, csak nem tudta miért (a Helytartó most ismét elefántcsont műfogait viselte, amelyek duzzasztották és fájdtították száját). Elég közel vezették hozzá, hogy láthassa fehér tógáját a bíbor-csíkkal és a vállát borító pompás, vérvörös palástot, mellette a királyt tiarájának és ékszereinek aranyában, s meg volt elégedve az arcából felé forduló kíváncsisággal. Rápillantott a hercegnőre is, aki rezzenés nélkül tartotta karjait aranykígyóinak feszítése és fejét karvalyának súlya alatt. Az arca merev és mozdulatlan, hogy semmiféle mosoly vagy illetődés ne törje szét arcának és homlokának festékeit. S miközben a Helytartó kezének egy mozdulatától megértette Pál, hogy álljon tőlük oldalt s oda is lépett, még egy fél pillantást vehetett a teremre. Lukács a bejárat közelében maradt állva, és tudta, hogy ura mennyire nem láthat mást odalenn, mint a szétfolyó, tarka árnyékokat: szeretett volna szorosan mellette lenni és fülébe sügni, hogy római hivatalnokok, katonák és a városi kormányzatban résztvevő gazdag kalmárok és előkelők, s az egyik oszlopsor mellett ülve egy csapat jeruzsálemi előkelőség, yakítóan tiszta csíkos köntöseikben, letakart fejfel, hogy hajszálaik se érinthessenek olyant, ami tisztátlanú tesz. De a következő pillanatban Lukács leolvasta Pál arcáról, hogy észrevette őket, éppen köntösük szemébe folyó csíkjait látva meg.

A Helytartó ülve szólott, nagyon vontatottan az elefántcsont fogak miatt és elég hangos sem tudott lenni.

— Agrippa király! — fordult kissé oldalt és máris kissé megállt, hogy végetérjen az a halk moraj, amely végigfutott a termen amiatt, hogy végre a nyilvánosság előtt is királynak szólította Agrippát, tehát nem hozta a tróuról való letételét, amit pedig sokszor erősen emlegettek. De vajjon meg fogja-e szólítani nővérét és hogyan? A köntösök meghullámoztak, mintha csak szél fújtna. De annak, akiről szó volt, meg sem moccantak arany karvalyai és arca is mintha halott arca lenne vagy ezüstbehajló aranyszínű álarca. A Helytartó pedig roppant kósan megismételte a megszólítást holt fogaival és fájó inyével és tovább beszélt:

— Agrippa király és ti, mindnyájan jelenlévő férfiak!

Íme; nem nevezte meg őt, sőt hangsúlyozottan kihagyta a királynőt. Az egész terem olyan nesztelen volt, hogy most csak egyetlen ruha surlódása hallatszott, Lukácsé, aki féltédrre ereszkedett, hogy másik térdén írni tudjon a viaszlapokra, amelyeket a mellette álló makedón adott át neki. A Helytartó oldalt pillantott a letérdelés neszére és felvonódó szemöldökében egyformán volt csodálkozás, hogy a rab titkára jegyez, egyben az engedély is, hogy tegye. Most egyenesen előre, a terem felé beszélt: elefántcsont hivatali botjával egy pillanatig rámutatva Pálra:

— Ime látjátok őt! Ő az, akiért Jeruzsálem népének nagy sokasága megkeresett engem. Hozzám özönlöttek lármázva, hogy meg kell hálnia. Nekem azonban meg kellett vizsgálnom ügyét. Ekkor úgy találtam, hogy semmitsem követett el, amiért halált érdemelne. De mivel ő fellebbezett a Császárhoz, úgy határoztam, hogy elküldöm. Ám én nem tudok semmi olyant, amit írni tudnék róla... — s a hang itt megpihent és lebegése elárulta, hogy a mondat még nincs befejezve, valami még következik, mint ahogyan következett is:

— ... ő Istenségének!

Úgy nevezte tehát a Császárt, ahogy a keletiek régóta, és akkor azok, akik lent a teremben ültek, felálltak. A rómaiak is. Csak a jeruzsálemiek maradtak ülve. Nem álltak föl, mert a tiszteletadással elismerték volna a bálványimádást, élő embernek szörnyeteg istenítését, sőt még hogy fülükön át se hatolhasson beléjük a szentségtörés — noha csak pogány ajak részéről eső káromlás — most köntöseikkel kellett volna eltakarni fejüket, ha ezt nem tették volna előzőleg, amikor ide beléptek. Azonban éppen elég volt, hogy meg sem moccantak. A terem kíváncsian suttogott és morajlott, mi lesz, és a Helytartó hideg, okos pillantású arca, az alul-felül kidagadt száj a maga egészen nyájasnak tetsző vigyorlásával: meg is pihent rajtuk egy pillanatra. De most csak átsiklott fölöttük és már a királyhoz beszélt:

— Ezért hoztam őt elétek és kíváltképpen teeléd, Agrippa király, hogy miután meghallgatjuk őt magát arról, amiről vádolva van, tudjuk és főképp te tudj nekem tanácsot adni abban, hogy mit kell írunk. Mert értelmetlennek látszanék előttem elküldeni őt, nem jelente róla semmit: s az ő ügyének kikutatásával ott Rómában terhelni meg... — és ekkor határozottan a jeruzsálemiek felé fordult és hangja szilárd volt:

— Ő Istenségét!

Ime újra, így nevezte a Császárt! A határozott, de minden büntetés és fenyegetés nélküli rendreutasítást, ami ezekben a szavakban volt, elnyelte a felállás és leülés zaja. De a jeruzsálemiek ott lenn ettől a pillanattól tudták, hogy veszítettek. Azzal vádolva Pált, hogy Istennek állított egy embert, a Názáretit: íme olyanok előtt emeltek vádat, akik szintén istennek neveztek egy embert, noha a Császárt. Így azt a vádat, hogy istenkáromlás egy ember istenvoltát állítani: csak a Császár istenségének tagadásán keresztül tehették volna. Ebben az ügyben nem tehettek mást, mint hallgattak. Itt már legfeljebb az történhetett, hogy helyettük maga a vádlott száll szembe a Császár istenségével és úgy bizonyítja annak a bizonyos Názáretinek istenvoltát, hogy lerontja vele a Császáré! Ám vitázzék a pogányokkal, szentségtörőkkel és káromlók-kal a maga módján, ő, aki ott állt szabad fejfel, mitsem törődve azzal, hogy hajának és szakállának tincseihez valami tisztátalan ér s a fülén át is tisztátalant fogad be. Ott állt, és még felsőruhát

sem viselt, csak alsó köntöst, vastag sötétkék vászontunikát a derekán összehúzott bőrszínórral, úgyhogy látszóttak sovány, rossz csípőinek szegletei. Lábának ujjai pedig laposan szétálltak saruiban.

De nem ő kezdett beszélni, hanem Agrippa ragadta magához a szót. Az arany és drágakövek közé font árnyék a maga királyi rangja szerint kívánt viselkedni s megmutatni azt kíséretének. Cezárénak, a rómaiaknak és nos, végeredményben és elsősorban magának a Helytartónak. Igen, a Helytartónak, aki fölül síma ajakkal szólt, szépeket beszélt róla, még királynak is nevezte őt, alul azonban megalázást kovácsolt ellene szívében, — vissza kellett adnia ezt az alsó szándékot s meg kellett védenie nővérét, mint fivérének, uralkodótársnőjét, mint uralkodótársnak, a nőt, mint férfiúnak. De Róma és a sasok miatt pontosan tudta, meddig lehet és miféle formában. A bíborszandálos férfi tehát nem a Helytartóhoz fordult, nem is a terem népéhez, hanem egyesegyedül Pálhoz. Így szólt:

— Megengedjük neked, óh férfiú... aki noha tarzusi lévén, mégis zsidó is vagy, s mint zsidó és mint Jeruzsálem Templomában elfogott mégis a Császár Helytartójának e széke elé illetékes vádlott... akinek ügyében én is kérdező vagyok, minthogy ismerem népemnek hitét és minden törvényüket, magam is alávetve lévén a Törvénynek... íme mondom, a királynővel együtt mi mind a ketten megengedjük neked, hogy szólj a magad érdekében és védj magadat, ahogyan jónak látod, kivéve természetesen mind Isten káromlását, mind a Császárárt!

Görögül beszélt ő is, de lassan és tagoltan minden finom célzását: hangsúlyozva mindkettőjüket, nővére nevében is szólva, — s hogy amit mondott, az egyszerre volt az uralkodó-pár joguk fönttartását jelentő válasz a Helytartó felé, s ugyanakkor síma és okos hízeltetés a hatalmas jeruzsálemi papság mint a zsidó nép vezetője felé: kijelentése annak, hogy ő maga is alá van vetve a Törvénynek. Ugyanakkor a vádlott felé, akivel a Helytartó rokonszenvezni látszott, ott volt a burkolt, ám az éles elmék előtt mégis csak nyílt tanács, hogy kerülje ki beszédében a Császár istenségének kérdését. Mint a kígyó siklása a kövek közti réseken át, olyan volt a szava a tiarás férfiúnak, akinek sápadtsága áttetszett festékei alatt. A Helytartó másik oldalán most rezzentek meg először a Hercegnő feje felett szárnyat táro kettős napkarvaly aranytolalai. Az asszony, aki ott ült, nemcsak eszével kísérte útján a mondat siklását, de azt is érezte, amint a szívéből súlyos zúdulással mélyre szakad alá a vér és azt is tudta, hogy az egész világon csak ők ketten értik meg egymást így, ahogy össze vannak bilincselve egymásnak ebben az irtózatossá megértésben, ami egyszerre szörnyűség és mélyreható édesség ugyanakkor. A Helytartó, aki csak sejtett Agrippa válaszában igazi tartalmából egyet-mást, most Pál felé intett, hogy ő beszéljen.

V. Lukács a görög cezáreai följegyzéseiből: ...*Pál pedig akkor kiterjesztette karját és elkezdte előadni védekezését.*" (Apostolok cselekedetei. XXVI. 1.)

Miért volt fontos ez a kiterjesztett kar Lukácsnak még később, évek múlva is, amikor végleges formába öltöztette följegyzéseit? Nos, a Tartzuszi heves mozdulata szétfoszlatta Agrippa beszédének finom fonadékát, minden célzásával együtt. „Kiterjesztette karjait” s megrázta ökleit, és egyszerre nyilvánvalóvá lett, hogy itt arról van szó, amit ő akar mondani és semmi másról.

— Boldog vagyok, Agrippa király, hogy jelenlétben védekezhetek mindaz ellen, amivel vádolva vagyok, judeaiak által. Boldog vagyok, hogy teelőtted tehetem, aki királya vagy, noha nem Judeának, hanem a zsidó nép egy másik tartományának, s így a zsidóságból való király előtt szólhatok én, római polgár létenre is zsidó férfiú. Előtted, aki többször tettél róla tanúságot, hogy betűről-betűre ismered néped szokásait még vitás kérdésekben is. Boldog vagyok, hogy a Törvény ismerője előtt állhatok én a Törvény megszegésével vádoltan — noha éppen azért, mert megtartottam a Törvényt.

Azzal a roppant gyakorlattal beszélt, amit ekkor már évtizedek edzettek beléje: görögségében sem volt semmi a szíriai partok lapos kiejtéséből. Mindössze néhány lépésnyire állva a Helytartótól, még rövidlátó szemével is tudta olvasni kortalan, okos, jóindulatú gyárcsáról az érdeklődést. Az valóban megértette minden szavát, élvezte villogó, előretörő ismétléseit és majdnem boldog volt, mert végre olyan módon hallott beszélni valakit, hogy minden gondolatát meg lehetett érteni, s az volt az érzése, számíthat arra, hogy ismeri a többi is, ami következik. A Tartzuszi mint valami rétor, nyilván be fogja bizonyítani, hogy amit ő valamiféle okból és módon Törvényüknek nevez, ezzel nem ő került szembe, hanem vádlói.

— Boldog vagyok (és már negyedszer nevezte magát boldognak) óh Agrippa király azért is, mert éppen erről beszélhetek, a Törvényről. (Pillantását a jeruzsálemi küldöttség felé emelte, de nem látott mást, mint mozdulatlan esikós fejfödőket és köpenyeket s azt, hogy nem néznek rá.) Ha azok között, akik az ellenem emelt vádban jönnek tanuskodni, van valaki, aki olyan koros, mint amilyen én vagyok, akkor talán van itt valaki olyan is, aki ott volt, amikor egyszer mesterünk, Rabbi Gamálieel, szívünkbe véste a Törvény szépségét és boldogságát.

— Ama időben tél lévén: Salamon tornácaiban tanított Rabbi Gamálieel. Egy napon, amikor már belefáradt-volt a Törvény magyarázatába, felállt, hogy eltávozzék, mi pedig vele mentünk. Sok lépést tett szóltanul a Zsidók Udvarán, míg meg nem állt a felrebbent majd újból leszálló galambraj között. — Megkérdeztük:

Mihez hasonlítod őket vajjon magadban? — Szólott ő: Tudjátok meg, hogy a Törvényhez! — Mind csodálkoztunk és összenéztünk, ő pedig felelte: Látjátok-e zománcosfényű tollaimat? Amit e ragyogó és erős szárnytollak a galamboknak, ugyanazt jelentik a Törvények Izraelnek. Minthogy ezek a tollak szépek, díszítik a galambokat: minthogy erősek és kemények, védik őket; végül röpitik őket, lévén az ő szárnyaiknak tollai. Bizony mondom nektek: a Törvény minden nemzetek fölött díszíti Izraelt, minden bűnökkel szemben védi Izraelt; és végül mint szárny, röpíti Izrael sorsát. — Így szólott ő, és én, aki tanítványa vagyok mindig, így szerettem a Törvényt, ahogyan tőle tanultam.

A Helytartó hátradólt. Eppen az ellenkezője következett be annak, mint amire gondolt. Ez a hasonlat nem világított meg számára mást, mint azt a fekete reménytelenségei, hogy itt egyszerre csak mindenben megjelenik valami téboly és összekuszálja a megérthető gondolatokat. Nincs tovább!

A teremben mindenki a Jeruzsálemből jötteket figyelte, mintha tőlük kérdeznék, mit mondanak erre. Közben a várost és a Palotát elérte már a sivatagi szél; hallatszott künről könnyű áradása. A magasban lévő ablakok finom rézrácsán át sárgászörös por fuvallt be és bevillogtak a száraz sivatagi villámvihar idáig érő tünde lobbanásai. A mécsek fényét egyszerre lengette meg a termen átható forró áram. S a Tarzusi közelében — testének verejtékétől — erősebbé vált az egyiptomi fátyolba öltözött asszony tömjénillata. Pál azonban maga egyszerre türelmetlen lett. Nem ezt kívánta, ezt a hajlékony viaskodást, noha hogy beszéde így elkanyarodjék, hozzátartozott ahhoz, amit akart; hogy egyszerre mintegy messziről odasurranva ennek a sötét szívnek közelébe — rárontson a királyra és beléje jusson és birtokába vegye őt. Ettől a pillanattól kezdve nem magáért harcolt, hanem Agrippáért. Megnedvesítette ajkát nyelvével és tovább beszélt.

— Arra kérek, óh Agrippa, hallgass meg tovább türelmesen. Akik vádolnak, mind ismerik ugyanis életemet ifjúságomtól kezdve, amely elejétől fogva népem körében folyt le Jeruzsálemben. Tudják rólam még ezelőttől, kezdettől fogva — ha bajlaudók lennének tanuskodni —, hogy valásomnak legszigorúbb felekezete szerint éltem mint farizeus. Most pedig itt állok ítélkezésnek alávetve ama ígéretbe vetett reménység miatt, amelyet Isten tett atyáinknak. És amelyre tizenkét törzsünk éjjel-nappal szolgálatot téve reméli, hogy eljut. Ezen reménység miatt vádolnak engem vádlóim, óh király: a Messiásba vetett remény beteljesülése miatt: azért, mert valóban eljött a Messiás; eljött és megfeszítettetett és feltámadott, közöttünk járván mint férfiú a Názareti Jézus, mert ő volt a Messiás!

(Megszakítás nélkül, lázas gyorsasággal beszélt tovább, mert nem kívánt időt hagyni az ellenkezésre, amelyet megérezett különösen az asszony akarata és a magáé között és azt is látta, hogy

a hercegnő két szemét közrefogó vékony sötétkék ívek közt mint jelenik meg a figyelem, majd kissé oldalt fordította fejéke véréseivel együtt arcát is a hercegnő. Mozdulatától a kékre festett fürtök közül hullani kezdett ruhájára a trónszéke mellé a földre hajának meglazult aranypora.)

— Azért kérlek, hallgass meg róla, Krisztusról is türelmesen, Agrippa király! Hisz te már ballottál róla, én tudom, hogy kellett róla hallanod. Magától nagyatyád tejtestvérétől, Menahemtől tudom én ezt; tudd meg, hogy ő ugyanúgy keresztény lett, mint én és hosszú évekig voltunk társak, mint a Názáreti Jézus hirdetői Antiochiában. És őt nemcsak nagyatyád tejtestvérének nevezhetem, hanem féltestvérének is, a te nagybátyádnak, mert ő éppúgy fia volt Nagy Heródesnek, mint a te nagyatyád, azonban Menahem nem feleségtől, hanem idumeus ágyasától, noha ez a maga népe között előkelő nemzetségből származó nő volt.

(A hercegnő arcának festékeit most törte szét először valami olyan, ami ellen nem tudott védekezni, a meglepődés. Pál tehát ismerte ezt a nagybátyjukat: Mert Menahem valóban az volt, hozzá nem is jelentéktelen ember a heródesi család vérrel folyó történetében. Nagy Heródes bátmennyire Palesztina és Alexandria zsidó lakosságát kívánta is magához kapcsolni, s ezért elsősorban judeai és alexandriai zsidó feleségeket vett magához, mégis meg kellett hogy tartsa a maga sivatagi népének országát, Idumeát is, azért nem egy ágyast kért és kapott az edomita sejkek am családjából, amelyek egyenesen Ézsauig, Jákob testvéréig és Izsák fiáig és Ábrahám ösatyjáig vezették vissza családjukat. Menahem: Ilyen edomita nőtől való fia volt Nagy Heródesnek, így féltestvére, azonkívül hűséges híve fiainak, Heródes Agrippa és Bereniké nagybátyja. De amikor hűsége ellenére azzal kezdték vádolni, hogy külön idumeus királyságot akar alapítani, Menahem minden mozgatható vagyonával elmenekült a heródesi tartományokból és Antiochiába költözött. Valóban, még azt is hallották róla, hogy ott a keresztényekhez csatlakozott. Így nem lévén többé veszélyes, nem törődtek vele.)

— Igen, tudjátok meg, hogy ez a Menahem, aki az antiochiai keresztények egyik presbytere volt, beszélt nekem, amikről csak tudott. Elmondta, hogy gyermekifjú volt, amikor bizonyos Jeruzsálembe érkezett káldeus sejkek a zsidók újonnan született királyát keresték, a Messiást, és dédapátok, Heródes így értesült ennek megszületéséről, akit később Názáreti Jézusnak neveztek, aki mest a mi Urunk és akinek megöletésére éppen edomita ijjászai-ból küldött ki csapatot Heródes. Azonban később az egész család tudta, hogy a Dávid-nemzetségből való gyermek mégis megmenekedett.

Ajak-piros festékei alatt a király arca nem árulta el meglepődését. Amit a Tarzusi említett, az noha titokzatos, de ismeretes és emlékezetes maradt a heródesi család nemzedékeiben: tudták,

hogy az a káldeus mágusok látogatásával állott kapcsolatban, s azt is, hogy akkor valaki, s éppen egy Dávid-sarj megmenekült, — Heródes Agrippa apjának udvarában csak azt vitatták később, hogy János volt-e, a próféta, vagy a Názáretinek nevezett Jézus. Pál figyelte a király elzárkózó arcát; nem is lett volna mód sem vitára, de még kérdésekre sem, — most úgy kellett beszédének tovább surrannia, hogy szakadatlanul a közelében maradjon.

— A férfiút, Istennek Fiát, akiért itt állok, neveztem meg előtted, óh király, a Názáreti Jézust, akihez mindnyájunknak közünk van, de mondom néked, keveseknek annyi, mint nemzetségednek. Íme dédapád hírt hallott születéséről és halálra kereste őt, — s Menahemtől tudom, hogy fia még hosszú ideig őriztette Judea déli határait a megmenekült előtt, ha visszatérne, — Pilátus a Helytartó nagyapádhoz küldte őt Jeruzsálembe, mielőtt keresztrevitette volna, — apád elüldözte Jeruzsálemből azokat, akik benne hittek, — én pedig íme előtted állva halálát és feltámadását hirdetem.

Figyelte, hogy az arc elárul-e valamit a szívből, amelyért küzdött. De a festékek, a forró levegő és rövidlátás sokkal jobban szétfolyatták előtte vonásait, semhogy megláthatta volna fekete villámütését annak, amit Heródes Agrippa ebben a pillanatban látott meg: azt a most öntudatlanul emlékező sötétséget, amely elválasztotta minden embertől és egyre fokozódott ifjúsága óta, úgyhogy a végén már csak növérevel lehetett megosztania, aki viszont hasonlóképpen volt... s ekkor rémleni kezdett előtte, hogy az, akivel dédapja szemben állott, az elválasztó, titokzatos árnyék köztük és minden más ember között. A Tarsuszinak azonban ismét tovább kellett beszélnie.

Most: a Názáreti feltámadásáról szólt és arról, hogy egykor majd minden embernek fel kell támadnia az ítéletre. Ez az a hite, amellyel vádolva van, a Templom papjai és a Főtanács nem akarnak hinni ugyanebben, — holott mi a hihetetlen abban, hogy Isten halottakat támaszt föl? Valaha ő maga is ez ellen volt és a Názáreti Jézus ellen (mint Heródes és ivadékai! — vélte kiolvasni ebből a célzást Agrippa), és elmondotta, kézi bilincses ökleivel mellét verve, hogyan üldözte őket Jeruzsálemben, hogyan ment Damaszkuszba és mi történt vele ott és azután... Amikor erről szólt, a teremben megbomlott a rend, egész csoportok előre tolakodtak, mert amit beszélt, rendkívüli volt... s az örökdő légionáriusok megmozdultak, hogy az embereket nagyon közel ne engedjék. Holnap bizonyára számosan kívánják felkeresni és többet tudni meg tőle magától; ilyenek szoktak lenni az ő győzelmei mindenütt, ahol csak beszélhetett. S íme, amikor így megrázta a termet, olyannak tűnt föl Lukács, de mások előtt is, mint valami villám, amely kiadta erejét önmagából, s hirtelen fordulattal, egyszerre halálos fáradtan befejezte: ... Azért, mert engedelmeskedett a hívásnak és a Törvénynek, áll itt is, mint ahogy tanuként megallt kicsiny

és nagy előtt, hogy Krisztus, a szenvedő és a föltámadó: világosságot fog hirdetni mind a zsidóknak, mind a pogányoknak!

Láthatóan befejezte és nem kívánta folytatni. De Festus, aki alig várta a végét, valahogyan mégis attól félt, hogy tovább beszél. Amit hallott, az félelmetesen értelmetlen volt előtte éppen azért, mert most már tökéletesen értette, noha hihetetlennek tűnt fel előtte, hogy ilyeneket egyáltalában megérthet.

— Esztelen vagy, Pál! A betűid megbolondítottak téged!

A teremben hallgatók előrenyomakodtak a középbe az átrium oldalhajóiból, az örködő légionáriusok két marokra fogva lebocsátották lándzsáikat, mint valami korlátot, hogy túlközel ne tolokodhassanak. Pál, a győztes, mert semmi kétség, hogy ő volt a győztes, a Helytartó felé fordult: tudta, hogy a maga ügyében győzött és tudta, hogy egész beszéde alatt ott állt ama sötét szív mellett, amelyet hatalmába akar keríteni. Agrippa arca olyan volt, mint valami kifestett halotté; a hercegnő karjának arany kígyói halványan csillogtak. Az asszony néha-néha oldalt fordította fejét, majd mintha csak az ékszer-véresék súlya forgatná vissza, újra szembefordította arcát a teremmel. Minden mozdulatánál aranypor szakadt alá kékrefestett hajából és úgy vette félkörbe székét, mint csillogó tócsája valamiféle fájdalmas asszonyi verítéknek. Ő maga pedig, Pál, a két férfi felé fordult:

— Nem vagyok esztelen, kegyelmes Festus! A király ugyanis, akiért és nem magamért mindezeket bátran beszéltem, tud ezekről mind, amik nem rejtekben, hanem a világ és nemzetsége előtt történtek, Heródestől és Menahemtől számítva az ő napjaiig. Agrippa király, hiszel-e a prófétákban? Én tudom, hogy hiszel! Akkor azonban binned kell Jézusban, a Messiásban is és az ő megváltásában.

Mély csönd várta a bíborsarus férfi válaszát. Az pedig felállt saruinak rőt és tiarájának fehérarany fényében:

— Kevésen múlik és rábeszélsz, hogy keresztény legyek!

A Helytartó intett két szabadosának, hogy segítsék fölkelni és szólítsák oda a hercegnő asszonyait is. Az így mozgásba jött egész terem előtt válaszolt már csak Pál:

— Kérem Istentől kicsiny vagy nagy áron, hogy nemesak te, hanem mindazok, akik hallanak, még ma olyanok legyenek, mint én — s leengedve karjait még hozzátette: -- Kívén természetesen ezeket a bilincseket!

Szavaiból, mint valami sötétbe borult tó vizére a napfény, hullott a teremre a derű egyetlen pillanatra. A Helytartó még rá is mosolygott érte és arcán ebben a pillanatban volt valami kedves és gyermeki. Azonban mellette a hercegnő készült felállni, s hogy két egyiptomi szolgája ebben segítse, előre nyújtotta feléjük karjait — s ekkor mindnyájuk felé erősebben áradt a testébe dörzsölt tömjénpor illata. Agrippa a Helytartó után, s a neki utat nyitó kíséret között előreengedte Berenikét, ő pedig követte illata uszályában.

A kis teremben a trónterem mögött, ahol ők hárman egyesportba álltak néhány pillanatra, Agrippa így szólott a Helytartó szemének kérdésére:

— Ez az ember... valóban jól tudtad előre Festusom... nem tett semmit, amiért börtönt vagy halált érdemelne!

A kortalan, fáradt, sárga gyíkfő bólintott; a Helytartónak nem volt kedve beszélni. A szája már nagyon fáj és alig várta, hogy szobájába érve kivehesse fogait. Ezért az asszonyt csak pillantásával kérdezte meg a maga hideg módján, de nem értett meg semmit abból, amit az asszony mondott, mert a válasz két szava valami előtte ismeretlen nyelven hangzott el. Agrippa volt, aki erre sietve megjegyezte:

— Festusom, a királynő most idumeus nyelven szólott, nyilván véletlenül; a két szó, amit mondott, így hangzik görögül: „Ártatlan ő!” S valóban, ha mint római polgár nem fellebbezett volna a Császárhoz, most el lehetne őt bocsátani.

— El — válaszolta Festus bosszúsán, hogy erről a bonyolult ügyről mégiscsak kell valami jelentést íratnia. S miközben jobbra ment a trónterem mögött vezető folyosócsarnokokon, s az útjuk elé gyújtott mécsek világának kőlapokra hulló fénytócsáin át, megkérdezte mögötte Bereniké Agrippát — a kíséret gyér, szakadozott emberlánc között, mindkettőjük törzsének nyelven:

— Velem marad-e vajjon az én fivérem?

A csarnok, amelyen átmentek, félig nyílt volt és egy kicsiny, vékony oszlopsoron át a kerti fák fekete lombjai fölött a csillagoknak most elvesző aranyporát lehetett látni ugyanama égen, amelyen Nagy Heródes hatvan évvel azelőtt Jeruzsálemből látta a káldeus törzsfők csillagát. Látományukat egy pillanatra elsöpörte a sivatagi villámvihar távoli lángjainak néma lobbanása, szürke, fénytelen mezővé téve az eget. S szólt Agrippa király Berenikének, a királynőnek ugyanazon a nyelven:

— Nővéremmel!

VI. Lukács a görög cezárei följegyzéseiből: „*Miután pedig a határozat úgy szót, hogy hajón elvigyék őt Itáliába, Pált át adták a többi fogollyal együtt az Augusztusz-császárnak Julius nevű századosának...*“ (Apostolok eselkedetei. XXVII, 1.)

Még ugyanezen estén megmondották Páluk és kísérőinek, hogy fel kell készülniök: ha nem is másnap, de másodnap már indul az Adramittumból való hajó. Ha másképp nem lesz, a makedón partig viszi őket, s onnét gyalog vágnak át az Adriáig, de ha lehet, átszállanak inkább valamelyik Kréta felé kanyarodó hajóra, ha akad ilyen, hogy tengeren át juthassanak Rómáig.

A börtönépület körül tüzek égtek és láрма zajongott egész éjszaka. A Palota cselédségéből, a felszabadított rabszolgák szállásairól, a közeli utcák söpredékeiből: egész csomó asszony élt együtt

a rabokkal, s ezek most üvöltöztek és sírtak a tüzek mellett. Sokan batyukat készítettek az útrakelőknek. Egy csoport pedig — akik maguk rendelkeztek személyükről — összeállt és már hajnalban felkerekedni készültek, hogy megalkudjanak az adramitumi hajósokkal maguk felől, hogy követni tudják embereiket.

Pál szó nélkül fogadta a neki mondottakat, s a százados csodálkozva érezte, hogy a rab az, aki elboesátja őt magától, egyetlen pillantásával. Am ezután olyan szótalan maradt tovább a Tarzusi, hogy még Lukács sem merle zavarui. Most szinte félelmetesnek tűnt föl előtte, még távolibbnak és hatalmasabbnak, mint beszéde közben, amikor szinte játszott velük egy óriás erejével. Irásait rendezték össze és válogatták szét, amikor Lukács egy szeresak letérdelt előtte és így szólt:

— Uram, én figyeltem őket néha és láttam, hogy sohasem voltak ellened úgy magukban, mint most!

Nem nevezte meg őket, de mind a ketten tudták, hogy a jeruzsálemiekről beszél. Pál pedig mondotta:

— Most nem róluk volt szó, nem hozzájuk szólottam és törődni is alig látszottam velük. Ezért van az, hogy most annyira gyűlölnek engem szívükben!

— És azok, akikhez szóltál? — kérdezte Lukács. — Mi lesz velük vajjon?

Urától meg kellett szoknia, hogy az nem válaszolt azonnal minden kérdésre. Most is csak hallgatott sokáig, miközben odakünn üvöltve sírtak a rabok asszonyai, a börtönépület alacsony emeleti szobájában pedig már aludtak a sarokban azok a társak, akik megosztották vele fogságát. Pál fáradtan pillantott feléjük a háromlábú vastartóra akasztott mécses homályos fényében és miattuk halkan így szólt:

— Jaj nekik, akiknek szívére mint kövekkel borított mezőre hiába hullott a szó. Jaj nekik, mert megvan az órája a sírásnak, a nevetésnek, az örömnak és az asszony-vajadásának és megvan az órája a kegyelemnek, a Szentlélek hívásának. Mind gyöngék vagyunk és mind ingadozva, fájo lábakkal, sokszor kóbor elmével és nem egyszer ellenszegülő szívvei botorkálunk ennek a hívásnak útjain. Ő azonban látja ezt és akármilyen sokszorosra fokozódik gyöngeségünk, ő még többszörösre fokozza szeretetét és éppen azért jutalmaz sokkal jobban, mert keserű volt öutána mennünk. Azonban jaj, százszorosan és ezerszeresen jaj nekik, akik azt mondják: „Én nem megyek!“ Pompában fognak élni, fehérre festik arcukat antimonnal és vörösre skarláttal, illatszert porát dörzsölik hónaljukba és ágyékukba, gyöles és arany köntösbe öltöztetik őket, ezüst és föníciai üvegtálakról fognak enni és tömjén ég körülöttük tartókban és a kéz mindennap elhatol szívük húsáig. De mert azt mondták a Szentléleknek: „Nem!“, jaj lesz nekik, a bőrük rothadt lesz, az ölük fekete sár, ajkaik sebekké lesznek, s arannyal festett szempilláik lehuilanak. Jobb lett volna nekik,

ha meghaltak volna csecsemőkorukban, jobb lett volna nekik ki nem jönniök anyjuk testéből, jobb lett volna nekik, ha atyjuk férfisága nem nemzette volna őket anyjuk méhében! Jaj nekik, mert megkérdeztetett tőlük: „Akarsz-e ismerni engemet?” És jaj nekik, mert ezt felelték: „Nem, én nem akarlak téged ismerni!” De azon a napon, amelyen majd meg kell ismernie hívóját, hiába vétetné körül magát lándzsáival és arany köpenyével, hiába rejtőzne hárfái zengésének közepébe vagy negyvenölnyi mélyen a föld alá vagy négyszázölnyi mélyen a vizek fenekére, azt fogja neki mondani a Hatalmas, a Dicsőséges és a Szent: „Állj elém, mert hívlak!” És ő odaáll a hívás elé és akkor rettenetes lesz felette az Ítélet!

VII. Lukács a görög följegyzéseiből. *„Felszállva egy odramittumi hajóra, s megkezdve a hajózást az asini helységek felé, útnak indultunk.”* (Apostolok cselekedetei. XXVII, 2.)

Másodnap százhusz ember, a kísérő katonákkal együtt két száz, azonkívül mintegy husz asszony hagyta el a börtönöket és kanyarodott be a Jaffainak nevezett úton a városba, ahol tolongó sokadalom kísérte végig őket az utcákon a kikötőig. A rabokról leszedtek minden bilincset, mert a mólóról dereglyék nélkül, a kaviestorlaszokon át, a hullámok között gázolva kellett eljutniok a hajóig. A kísérő katonák őrlánca mellett szír és görög kölykek nyargaltak, meg azok az asszonyok, akik nem követték a rabok közül embereiket. Az utolsó pillanatokig kiáltozták az útjuk indulók felé gyengéd és szennyes búcsúszavaikat. A menet végén, attól elmaradva, külön csoportban jöttek Pál és társai; kora és római polgár mivolta miatt a Tarzuszit illő méltósággal kezelték. A beszállás már folyt, amikor a mólón beérték a csapatot. Ezen a napon már erős szél fújt a tengerről s a móló és a hajó felé ferdén vonuló hullámmezők fehérek voltak a tajtéktól. A raboknak sorra kellett a vízbe gázolniok. Ekkor egy rab néger jött a századossal Pálhoz: — Engedje meg az én uram, hogy vállaimon vihessem őt a hajóhoz! — és letérdelt, hogy a kicsiny öregember a nyakán és vállain lovagolhasson, mint valami gyermek. — Kapaszkodj meg bátran a hajambál! — bízatta őt, mert neki magának is szüksége volt karjaira: a legerősebb rabok közül még ketten tartották a néger kezét és így ereszkedtek a hullámok közé, amelyeknek zajlása oly erős volt, hogy néha úgy tűnt föl, mintha elsöpörné a csoportot. És miközben a parttól egyre távolodtak a három férfit nem egyszer eiborító hullámverésben, amelyből csak Pál emelkedett ki, mintha meggörnyedve és előrehajolva járna a vízben: az odramittumi hajó gerendafalai egyre óriásibbá nőttek előttük. S egyszerre azután nem hatolt el hozzájuk semmi hang a partról és a Tarzuszi fülében nem hallatszott semmi más, mint a fekete hullámok fehér tajtékjának dörgése!

AZ ARCHAİKUS MOSOLY

Molnár C. Pál művészete

A művészet új törekvései általában heves tiltakozásokat váltanak ki. Így volt ez az első világháborút követő években is, mikor a magyar festészet alkotásmódjában következtek be jelentősebb irányváltozások. Akkoriban a tiltakozások főként a hivatalos fórumokat: a kritikusokat, és a korszak politikai képviselőit jellemezték. De amikor *Molnár C. Pál* művészetére gondolunk — mert hiszen az ő munkássága körül hullámozott csaknem legjobban a kritika —, még egyházi körök tiltakozásáról is meg kell emlékeznünk. Míg világi részről elhangzott ellene a „kozmpolitizmus“ vádja, s megkapta az akkoriban megbélyegző „kommunista“ jelzőt is, addig egyházi témájú műveiről a klérus egyes tagjai úgy vélekedtek, hogy nem engedhetők be a templomba.

Mi volt az oka ennek az idegenkedésnek? A kritizálók „archaikus merevséget“, „torz művészetet“ emlegettek, s még a megértőbbek is megelégedtek azzal a megállapítással, hogy Molnár C. Pál Fra Angelico és Botticelli művészetét támasztotta fel. Ha mélyére pillantunk ezeknek a bírálatoknak, Ortegára kell gondolnunk, aki az absztrakt művészetektől az „emberi“ vonás elejtését kérte számon. A polgárság hanyatló diadalának utolsó viháza: az úgynevezett absztrakt művészet, a technikus kultúra fenyegető árnyékában valóban mechanikai gyártmánnyá, geometriai idommá torzította el az élet eleven szépségét. Ez a minden további, szerves fejlődést kizáró irány zsákutcába jutva az iparművészettel találkozott: tartalmát elvesztette a közönség számára, s alkotásai csupán formális, dekoratív sajátosságokat őriztek meg: nem jelentettek egyebet többé, mint a díszítést egy használati tárgyon.

Molnár C. Pál művészetére nem lehetett ráfogni, hogy összeköttetésben áll az „absztrakt“ törekvésekkel. Egy alapvetően rokon vonása azonban mindeennek ellenére figyelemreméltó volt: az uralkodóan dekoratív hajlandóság, mely képeit jellemezte. Ez már elegendőnek bizonyult arra, hogy ellentétbe kerüljön a naturalizmus „emberi“ fogalmával, éles visszahatásként közvetlen időbeli elődei: a nagybányaiak, főként Ferenczy Károly után. Ez volt az, ami a kritikának nem tetszett. Dekoratív hajlandóság: a forma uralma a valóság felett. Míg azonban az absztrakt művészet szinte akaratlanul, a tartalom fokozatos elvonásával jutott el dekoratív börtönébe, addig Molnár C. Pál tudatosan adott elsőbbséget művészetében ennek a dekoratív hatásnak, s ezzel a tudatossággal új tartalmat hozott. Az absztrakt művészet egy hanyatló kultúra minden megoldást nélkülöző, végső produktuma, de Molnár C. Pál művészete egy ősi, kollektív kulturális hagyomány.

márinak lett csaknem közvetlen elődök nélküli feltámasztója, s így új fejlődés kiindulását jelentette.

A fiatal rajztanárjelölt, aki 1918-ban elhagyja a Képzőművészeti Főiskolát, mert észreveszi, hogy ott már semmit sem tanulhat, rövidesen elhagyja Magyarországot is. Svájcba utazik és Lausanne-ban telepszik le. Három évig él itt művészetéből, nem a kritikuskok, hanem a józan és romlatlan ízlésű közönség íteletére támaszkodva. Őszi kiállításain valamennyi képét megveszik a svájciak, s ez annyit jövedelmhez, hogy a rákövetkező őszi gond nélkül járhatja a tájakat, melyek témául kínálkoznak. De tovább kívánczik innét francia földre s 1921-ben Párisba érkezik. Saját útját járja, s éppúgy mint hazájában, itt sem vár tanácsot vagy ösztönzést kora művészetétől. A modernnek nem érdeklik. A Louvre vonzza: a történelem műalkotásainak gyűjteménye, ahol kedvére elmerülhet kedvencei szemléletében. A fiatal művészt a klasszikus formaalkotás varázsa ejti meg, a történeti korok szemléletében ébred önmagára, s így lesz jellemző sajátosságává a formát alkotó vonal olyan ünnepélyesen komoly tisztelete, mely csak régi mestereknél található. 1922-ben tér haza, s 1923-ban, a Belvedere-szalomban rendezi meg első budapesti kiállítását, mellyel hazai szereplése elindul.

Ha most kísérletet teszünk arra, hogy megértsük e kezdetben „torznak” és „merevnek” hirdetett sajátos alkotásmód belső lényegét, a problémát az egyházi művészet oldaláról kell megközelítenünk. Molnár C. Pál ugyanis az úgynevezett *monumentális festészet* területéről indult, mely természeténél és eredeténél fogva szoros kapcsolatban áll az egyházi témaválasztással.

Az antik hagyományokat magábaolvasztó katolikus egyház sokáig bölesője volt az európai művészeteknek, s az egész középkoron át meg-megújuló, soha el nem avuló esztetikai tartalmat adott a képzőművészet formáinak. E kapcsolat gyakorlatias jellegű volt: középpontjában a képzőművészetek legpraktikusabb ága: az építészet állott. Isten hajlékának szép felépítése volt a képzőművészet legfőbb feladata, s ehhez mérten festészet és szobrászat csupán mint az építészetet kísérő, díszítő-rendeltetési alkotásmód jelentkezett. A festészet formái: a színek és a vonalak tehát kötés kötöttség alatt állottak: alakulásukat megszabtá egyrészt maga az épület: a templom, melynek elrendezésébe szervesen kellett beleilleszkedniök, másrészt mint legmagasztosabb tartalom, korlátokat jelölt ki az egyházi téma is, feltétlen alkalmazkodást követelve. Az épülethez, a külső környezethez való kötöttségben áll az efajta festészet monumentalitása: szilárd elmozdíthatatlansága, az épületbe való belegyökerezése, állandósága. A monumentális festészet tehát alapvetően dekoratív jellegű és egyházi hagyományú művészet, mely témaválasztásában, rendeltetésénél fogva szinte megkívánja a magasztos, ünnepélyes tartalmat.

A középkori monumentális festészetet szemlélve, még egy jel-

lemző vonás tűnik előnkbe: az *archaizmus*. E fogalom az egyes művészeti kultúrák kezdő korszakaival kapcsolódik egybe, s összefügg a művész reális kifejezőképességének kezdetlegességével. Általában bizonyos szögletességet, merevséget; holt nyugalmat jelent az élet elevenségével szemben. A kora-középkorban ez főleg a bizánci vagy bizánci hatású mozaik-képeken vagy üvegfestményeken figyelhető meg, ahol az anyag természete is szinte előírja ezt a merevséget. A viszonylag legszabadabb monumentális festésmód: a falfestést aránylag későn, a középkor végén támad igazi életre s a renaissance-ba viszi át ezt az archaizmust. A quattrocento idejére már azonban ez az archaizmus belső lényegében átalakul. A gyakorlott, biztos rajztudás megszünteti kapcsolatát a kezdetlegességgel, de elmélyíti viszonyát az ünnepélyességgel, a monumentalitással.

A monumentális festészetben a forma alázatos: arra igyekszik, hogy ne terelje el a figyelmet a legmagasabb tartalomról, sőt minden erejével kihangsúlyozza azt. Ezt legjobban a nyugodt, egyszerű, nagy egységbe foglaló vonalritmussal éri el, mely kiemeli a tipikusan jellegzetest, az egyetemeset, de elhanyagolja az egyénit, az esetlegest. Kollektív vonalú művészet tehát, a középkor szellemének megfelelő, nem pedig modern, individualista. Nem kedveli a megejtő részleteket, az emberi test mozgásában adódó részlet-szépségek nem bilincselik le, s ezért szinte hiányzik belőle a líra és a báj. Annál inkább áthatja azonban a nyugalom, az ünnepélyes, méltóságos rend kristálytisztasága, az egység szépsége: a fenség.

Ebből következik, hogy témája csak „örök” lehet. Olyan tartalom, melyet méltó módon vehet körül az ünnepélyes formák művészete. Az egyetemes formák kerésése út a szimbólumok felé. A monumentális festészet tehát nem a realitás művészete; a kifejezés vágya a látható valóságon túl keres valamit. Valami belső szépséget bontakoztat ki, háttérbe szorítva az alkotás három rétegéből az *ábrázolás* igényét a *kifejezés* és a *jelentés* ereje mellett. A látható valóság pusztá eszközzé válik, hogy utaljon egy nálánál magasabbrendűre. Ez a szimbolizmus ténye, egy finom formai szimbolizmus, mely nélkül valódi egyházi művészet elképzelhetetlen.

Mindez akkor válik érthetővé, ha a monumentális festészetet ellentétével, az úgynevezett *tablakép-festéssel* hasonlítjuk össze. A szabadon hordozható és környezetétől független tablakép fejlődését a renaissance forradalma indította el. Az ábrázolás diadalának is nevezhetnénk ezt a kort, mert a látható valóság, a realitás újrafelfedezésével a kifejezés és a jelentés szerepe lesz mellékebb. Eltűnik a középkor univerzumokra való törekvése, és alkotó egyedeire hull szét az egységes világ. Az ábrázolás diadala az egyén győelmét is jelenti: az egyszer megalkotott, és a maga nemében egyetlen emberét. A kollektív szemléletet felváltja az

individualista látás, mely egészen a legutóbbi időkig alapvető vonása maradt a művészetnek. Többé nem az elvont, belső szépség a fontos, hanem a külső, a látható: legfőbb élmény a teremtes műhelyéből kikerült emberi test. A művészet az egyetemességre törekvő, állandó formák fensége után felfedezi a tűnő részletek baját: a mozgásban érvényesülő, hajló vonal különleges ritmusát. Az emberi test mozdulatai végtelen perspektivákat nyitnak a művészek számára. A mozgás dinamizmusa a monumentális festészetbe is behatol (Michelangelo), s az archaikus nyugalom középkori attitűdje fakóra váltan süllyed el a mult messzeségében. A monumentális festészet lassan megszűnik egyértelmű lenni az egyházművészettel, bár a barokk még mindig hősi korszaka; a festői technika szinte káprázatos fejlettsége azonban nem pótolja már a finom, formai szimbolizmus halálát: az egyházművészet belső lényegének elvilágiasodását. A francia forradalom után a festésmód folytonossága is megszűnik, s a monumentális festészet csak elszigetelt követőkre talál. (Pierre Puvis de Chavannes, Ferdinand Hodler; nálunk a gödöllőiek: Kőrösfői Kriesch Aladár, Nagy Sándor kísérleteztek vele.) Az individualizmus kora, főképp az impresszionizmusé, szinte kizárólag a táblaképfestést művelte, s ezzel egyidejűleg az egyházi témákat is elhanyagolta.

Molnár C. Pál művészete tehát egyedülállóan sajátos, mikor benne ismét feltűnik a quattrocento kultúrált, a középkortól örökölt archaikus vonása. Természetesen, Svájcban hatott rá Hodler, Párisban pedig Puvis de Chavannes, de útját épp olyan egyedül járja, mint a párisi Place Pigalle magányosa. Ingrès „apostola” volt egyidőben, de könnyű felfedezni, hogy a forradalom utáni klasszicizmusnak, az individualista vonalnak mestere nem lehetett vele oly rokon, mint Puvis de Chavannes, a kollektív, monumentális vonal álmodója. A sokat emlegetett Botticelli-rokonság is itt gyökerezik: a rajz klasszikus, ünnepélyes ritmusának tiszteletében.

Az individualista látású korban tehát szükségzerű volt és természetes, hogy az újból jelentkező, régen elfelejtett monumentális igények kezdetben visszatetszést keltek. A naturalista kor után szokatlan volt a dekoratív hajlam uralma, a „torzítás”: mikor a rajz a kifejezés és a jelentés érdekében elvonatkozik az ábrázolástól. Szokatlan volt az egységbefoglaló, komoly rajzalakok archaikus nyugalma, ünnepélyes fensége, mely a természetével oly rokon egyházi témák felé fordulva ismét életre keltette azt a finom, formai szimbolizmust, mely a quattrocentóval elenyészett. A sors ironiája volt, mikor a hosszú időn át elvilágiasodott egyházművészeti ízlés maga is tiltakozott, hogy a magasztos tartalmának leginkább megfelelő monumentális festészetet Molnár C. Pál tolmácsolásában falai közé visszafogadja. 1927-ben a Szent Ferenc-pályázatra benyújtott művét a bíráló bizottság egyszerűen félretette. Csak Gerevich Tibor fedezte fel, s így

tüntették ki az ifjúsági díjjal, majd ugyancsak Gerevich közreműködésére kapott római ösztöndíjat. 1928-ban utazott Rómába, ahol nemzedékének két másik kitűnőségével, Szőnyi Istvánnal és Aba-Novák Vilmostal együtt időzött. De míg ezek siettek haza, addig Molnár C. Pál három évet töltött Rómában a latin szellem igézete alatt. 1931-ben lért haza, s 1932-ben rendezte meg nagy gyűjteményes kiállítását az Ernst-esarnokban.

Pályája ezzel egyenes vonalba lendült, de a kritika nem szűnt meg kísérni. S csakugyan, a monumentális iránnyal egyidőben űzött táblakép-festészete mintha joggal váltott volna ki bírálatot. A művész maga is érezte, hogy a monumentálishoz szokott alkotásmódja a bensőségebb, líraibb követelményű táblaképen fakóvá, élettelenné válik. S míg 1937-ben megkapja a párisi nagydíjat, és ezzel a hivatalos elismerés is feléje fordul (jellemző módon előbb külföldről, s csak azután hazai részről), a művész fejlődése válságba jut. Most érzi csak, hogy a monumentális festészet rajzos varázsa kiegészítésre szorul. Olyan kiegészítésre, melyet a renaissance, a festészet virágkora még nem ismert. A művész tehát ismét a történelem felé fordul, mint ő maga mondta egy beszélgetésben: tanácsot várt a műtörténettől. E magatartás igen jellemző Molnár C. Pálra: mi sem áli távolabb tőle, mint az úgynevezett ösztönös östehetség attitűdje. Elmélyedő tanulmányok jellemzik és problémák örökös felvetése. Az irodalomban az ilyen típusú alkotót *poeta doctus*nak nevezik. A *doctus* jelző őt, a festőt is megilleti.

A tanácsot, melyet várt, a barokk festésztől kapja meg: a színek mélytűzű, szinte mágikus izzását. A múzeumokat járja és a francia forradalom előtti festők művein elbűvöli a technikának káprázatos biztonságá, a színek titkos tudással való kezelése. A harmad-negyedrangú festők többet mutatnak neki, mint a lángelmék. Hiszen az egészen nagyok zsenialitása eltakarja a szemek előtt a kivitelezés módját: ez csak a kisebb tehetségek művein látszik. A művész úgy fedezi fel a forradalom előtti festés technikáját, mint egy elsüllyedt világrészt. Csodálkozva állapítja meg, hogy — míg a forradalom utáni, modern Európában a legnagyobbak is csak küzdelmek árán, de valójában „nem tudtak“ festeni (mint pl. Cézanne), addig az elsüllyedt Európa legkisebb tehetségű festője is magaslatán állt a technikának.

„A metódikából sok minden örökre feledésbe merült — mondta erről egyszer a művész. — A forradalommal a festészetben is lezárult egy korszak. Bár továbbra is tudjuk, hogy száradó olaj és porfesték keveredését kell felhasználnunk, az ehhez járuló különböző gyanták adagolása, a keverés aránya, természete ismeretlen a modern festők előtt. Ujra fel kell fedezni. Hatvan éves koromra végre meg akarok tanulni festeni.“

A művész fejlődésének új útja tehát az elsüllyedt Európa színeinek mágikus izzása felé vezet. Nem szellemidézés ez; nem a

visszahozhatatlanul letűnt kor sokszor túlkönnyed és felületes tartalma érdekli: a műhely titkait kutatja, és a mesterségbeli tudás történelmi tárházából merít. A XIX. század már nem használta a metódikus festést: azt a módszert, mikor a képen a különböző festékrétegek egymásra épülnek. A színek fényerejük szerinti skálában helyezkednek el, s legutoljára marad a legvilágosabb fényfoltok felrakása. Az alapul választott szín azonban természetesen átizzik, vagy átdereng az árnyékos részekben, s ezzel eldönti a kép alapvető, színbeli jellegét. Ez az *átlátszó árnyék* művészete, s egyben a könnyedségé, légies finomságé és az eleven életé.

A modern festészet „alla prima” modora: a készen kikevert színek közvetlen, egymás mellé való felrakása nem ismerheti azokat a csodálatos mélységű harmóniákat, melyeket a tisztán műveltükben egymás fölé épülő, és a képen *keveredő* színek zenének. A XIX. századi festők képei élettelen, vak árnyékokba fulnak: a sötét részek nem illeszkednek bele a világos részek harmonijába, csupán disszonáns kíséretként szerepelnek. Ezzel függ össze e képek síkszerű hatása is, ellentétben a metódikus festés szoborszerű, plasztikusan kiugró jellegével, melyet fények és árnyékok finom skálája ad. A szoborszerűség maga Molnár C. Pálnak nem volt új: mindig is törekedett a rajz szoborszerűségére. A metódikus festés azonban legújabb képeiben arra segítette, hogy ezt színekben is kifejezze. Különösen akt-képeinek vált ez a szoborszerű hatás fő jellegzetességévé.

Archaikus formák és mélyről izzó, tündöklő színek kapcsolata minden történeti jellegük mellett is egészen új és sajátos ízt adnak ma Molnár C. Pál művészetének. E művészet formái szinte szükségszerűen kívánják meg, hogy örök témákkal kapcsolódjanak. Ilyen örök téma az egyházművészetben adódó tartalmakon kívül még maga az emberi test, mely formáit változatlanul őrzi a világ teremtmése óta. Mi úgy látjuk, hogy — Molnár C. Pál esetében — a női test ábrázolása nagyjelentőségű a művészi fejlődés szempontjából. Mintha hűdoak kínálkoznék ez a téma, hogy közelítse elindulásának kifejezetten dekoratív hajlandóságától egy olyan alkotásmód felé, mely több figyelmet szentel a valóság formáinak, a kifejezés és jelentés mellett nagyobb erővel juttatva érvényre az ábrázolás igényeit. S még valamit: azt a bizonyos bensőségebb vonást, mely a táblakép-festés természetében rejlik.

Élő művészről szölünk, s ezért őrizzük meg attól, hogy szilárd kereteket kijelölő megállapításokat tegyünk. Művészetkritikusaink mindezek ellenére már megpróbálkoztak ezzel, mikor Molnár C. Pált az olasz *novecento* újklasszicista áramlatába akarták besorolni. Nem találjuk ezt igazságosnak, mert e sajátos művészet, formáinak történeti jellegénél fogva — ha egyes vonásokban párhuzamosan futhat is jelenkori irányzattal — lényegesen távolabbi és mélyebb gyökerekből táplálkozik. Mi úgy látjuk, —

történelmi érdeklődéséből és művészete formáiból ítélve meg a művészt — hogy itt, a magyar adottságok közepett a latin szelimből képvisel számunkra valamit. Művészetének történeti gyökerei, fejlődése újabb szakaszával teljessé váltan, a művészettörténetnek abba a nagy korszakába nyúlnak vissza, mikor a latin szellemet latin népek tolmácsolták Európának: a renaissanceban és barokkban olaszok és spanyolok, a forradalom felé hajló *ancien régime*-ben pedig franciák. De a forradalom után jelentkező, lényegében tartalmatlan és pusztán utánérző, angol sugalmazású klasszicizmussal, valamint a neoklasszicizmussal nem tart igazi kapcsolatot.

Új fejlődésének jellemző vonásait viseli magán Molnár C. Pál egyik legújabb egyházi témájú műve is: a városligeti jáki kápolna oltárfestménye. A triptichon a baloldali mellékoltár: a halott Krisztus oltára számára készült, témája szerint a jó halálra emlékeztetve. Hármasság beosztása e feladatnak megfelelően, szentek életének utolsó perceit ábrázolja. Minden elméleti fejtegetésnél szemléltetőbb, ha ezen a konkrét példán kísérjük figyelemmel, hogyan komponálja szerves egységbe a művész a formát a tartalommal.

Négy teljesen különböző időben és helyen lejátszódó eseményt kellett egységbe foglalva ábrázolnia. Az időben és helyben egymáshoz legközelebb álló két eseményt: Mária és József halálát a triptichon középső részébe foglalta, a központi elhelyezéssel kiemelve a két szent különleges kitüntető kapcsolatát is, mely a Megváltó alakjához fűzi őket. A balszárnyon Szent Benedek utolsó perceit ábrázolta, akit a templomban, Isten oltára előtt ért utol a halál. Jobbfelől a hóhérpallóst fenkölt lélekkel fogadó Morus Szent Tamás búcsúját látjuk leányától. E teljesen különböző eseményeknek szerkezeti egységet mindenekelőtt a kép háttérében vonuló árkádsor ad, melynek szabályos ütemben ismétlődő, messze távlatot nyújtó ívei összekapcsolják a jeleneteket.

Balról, a Szent Benedek halálát ábrázoló képszárny négyalakos csoportjának gúlaformájú zárt alákzatban való megkomponálása ünnepélyes komolyságot áraszt. A gúlaszerű kompozíció csúcsában a szent áll kiegyenesedve, kiterjesztett karokkal, míg előtte térdelő három szerzetestársának meghajlott teste valóságosan zenei ritmusban ível egymás felé. Különösen esodálatraméltó itt a mozdulatok lendülete s ugyanakkor a mérték, mely nem engedi, hogy a mozgalmasság az ünnepélyes nyugalmat megbontsa.

Nyugalmat áraszt az ágyban fekvő Mária, s az ágyban fekvő József alakja is az őket körülvevőkkel, egymás mellé helyezve. A triptichon középső részében a környezetnek és a háttérnek teljesen szimbólikus a jelentősége, hiszen két különböző esemény minden elválasztás nélkül van egymás mellé helyezve.

A jobbszárnyon levő képet: Morus Tamás búcsúját bensőség, s — a művésznél saját kijelentése szerint is ritka — líra hatja

át. Szent Tamás megláncolva ül börtönében, és átölelve tartja előtte térdelő, karjaiba omló leányát. A két alak egymást kiegészítő, egymásba hulló ritmusa tragikus szépségű. A leánytest szenvedélyes kétségbeesésben kígyózó hullámvonala földöntúlian nemes komolysággal oldódik fel az apa alakjában. Nehéz volna szavakba foglalni, mit fejez ki Morus Szent Tamás magasba néző, egyszerűen nemes és mégis földöntúli misztériumokat sejtető ábrázolása. Legjobban talán mégis azt a mindennek felett való böles megbékélést, melyet utolsó szavai is mutattak: „Ne szomorkodjatok. Ellenségeinkkel együtt örvendünk majd a mennyben.“

Az egész kép rajza figyelmeztet arra a benső átalakulásra, melyet a művész kezdetben öncélúbban dekoratív vonalai a valóság irányában tettek. De nem az individualista vonal naturalizmusára gondolunk itt, hanem a kollektív formálásnak arra a fenségesen egyszerű, csak a legmagasztosabbra törekvő módjára, melyet — véleményünk szerint — igazi egyházművészet nem is nélkülözhet. A régi, finom formai szimbólizmus kel életre tehát Molnár C. Pál művészetében, mely olyan sokáig méltatlanul száműzve volt a templomokból. E zárt, komoly, és mégis élő ritmusú formák ünnepélyesen intenek az egyedül lényegesre: a jó halálra, mely az élet egyetlen lehetséges céljaként tündököl, az apostol figyelmeztetését juttatva eszünkbe: *Testvérek, ime titkot mondok nektek: mindnyájan fel fogunk ugyan támadni, de nem mindnyájan fogunk elváltozni, hirtelenül, egy szempillantás alatt a végső harsonaszóra...*

A metódikusan festett színek bensőséges izzása az égbolt és a táj háttérében különleges derűvel árasztja el a formák komoly archaizmusát. Szent Benedek jelenetében a háttér Monte Cassino apátságával az égbolt mélytűzű, friss, reggeli ragvogása. A triptichon középső részén a tompább, fojtottabb, kékes köddel derengő színek jellemzik a tájat, míg Morus Szent Tamás búcsújában az égbolt mégegyszer felragyog a Themze hídja fölött, de mintha az alkony érett, búcsúzó színeit látnók.

Szigorú formák és izzó színek derűje úgy tűnik nekünk, mint egy archaikus mosoly, mely a művészet belső magjának: a szépségnek elmulthatatlanságáról is beszél. S most, mikor a jó halál oltára előtt befejezzük művészeti kontemplációnkat, ismét az apostol szavaira kell gondolnunk: *Elnyelte a halált a diadal. Halál, hol a te győzelmed? Halál, hol a te fullánkod?*

AZ ASSZONY, AKI ARANYBÓL VOLT.

— No de ilyet! Nem tudok magamhoz térni! — kiáltott fel Julien.

Tágranyílt szeme még szavainál is jobban kifejezte, hogy egész új világ nyílt meg előtte, eddig nem sejtett és csak ezután kiaknázandó lehetőségekkel. A szó szoros értelmében aranybányát fedezett fel és ez az aranybánya nem volt más, mint a felesége, Monika. Az asszony szerényen mosolygott:

— Pedig ez az év nem is a legjobbak közül való — mondta.

— Aranyból vagy, Monikám — válaszolt a férfi és lelkesen ölelte meg az asszonyt. A lelkesedésbe mélységes tisztelet is vegyült.

Tizennyolc hónapja ismerkedtek meg, a lehető legegyszerűbb módon: az utcán, vagy pontosabban egy téren, még pedig a Börze-téren. Július 14-e volt és a nép táncolt az utcán.

De ha jobban meggondoljuk a dolgot, ez az ismerkedés nem is volt olyan egyszerű. A körülmények egész láncolata kell ahhoz, hogy egy férfi és egy nő, akik az előző nap még egymás létezéséről sem tudtak, hirtelen szembekerülve elhatározzák, hogy nem hagyják el egymást soha többé. Az egyes körülmények önmagukban véve talán hétköznapiak, de ha e láncszemeket összekapcsolva, mint összefüggő egészet nézzük, emberi sors alakul ki belőlük és máris rendkívülinek tűnnek.

Juliennek például, aki biztosítási tisztviselő volt, soha sem támadt volna az az ötlete, hogy a Börze-térre menjen táncolni, ha kollegái között nincsenek volt börzeügynökök. A nagy krach óta pályát változtattak, de a sorscsapásoktól védettebb új foglalkozásuk sem halványította el szívükben régi szerelmük nyomait. Ha csak szerét ejthették, ott ólálkodtak a Pénz Temploma körül. Ha már fülük nem gyönyörködhetett a Börze kedves hangzavarában, legalább esténként igyekeztek a Börze-tér valamelyik kávéházában kártyacsaták, kockajáték és apéritif közben a régi zaj visszhangját élvezni.

Julien néhányszor a kollegákkal tartott. Mikor azok hívták, jöjjön velük táncolni a Börze előtti utcabálra, nem ellenkezett éppen, utólag azonban úgy érezte, hogy valami jelet látott ebben a meghívásban. Talán túlzás lenne azt gondolnunk, hogy a bank krach is csak azért következett be, hogy volt tőzsdeügynökökkel egy irodában dolgozzék. Mert hát akkor azt is gondolhatnók, hogy néhány tisztos úriember annak idején egyenesen az ő kedvéért alapította meg a hajózás veszélyei ellen biztosítást nyújtó intézményt, sőt talán a vitorlášhajókat is ómiatta találták fel.

Kétségtelen azonban, hogy egy történelmi esemény évforduló-

jának táncsal való megünneplése az Arany Templomának terén, utólag jelnek tűnt a szemében. A lampionfűzések alatt harsogó zene, amely nagyon emelte a közhangulatot, szintén ilyen jel volt, de Julien akkor nem vette észre. Másutt harmonika és érzelmes gitár járt, de a Börze-teren a Köztársasági Gárda rezesbandája trónolt a Templom lépcsőjén és az érces hangok az előcsarnok oszlopai között visszaverődve az oromzatba ütöttek, majd arany-zuhatagként hullottak a táncolóktól nyüzsgő térre.

Julien nehezen jött hangulatba. Társai már három-négy táncosnő koerografiai képességeit kipróbálták, ő azonban csak néző maradt. A többiek kötődtek vele, de Julien vállat vont. Tudta, hogy nagyon gyatra táncos és a zene csak ürügy számára, mint kollegái számára is; hogy ismeretéseket kössön, bár azok a minőségre nem nagyon néztek. Julient untatta a látvány, mert barátainak sikerei legfeljebb kíváncsiságát előlítették ki.

Tönkreizzadva és minden komoly eredmény nélkül végül is elhatározták, hogy más szektorban néznek körül, mert itt csupa gardirozott, vagyis tisztességes lánnyal volt dolguk. E pillanatban szólalt meg Julien:

— Várjatok, van egy jó tippem.

A zenekar éppen új táncra zendített, Julien pedig utat törve a tömegen át, meghajolt egy fiatal lány előtt, aki a járda szélén várni látszott valakit.

Tíz perc előtt vette észre. Úgy tűnt neki, mintha a lány a táncolók résein át nyugodtan nézte volna őt. Minthogy férfiúi vonzerejét nem sokra becsülte, nem akarta elhinni, hogy egy fiatal lány ennyi figyelmet szentel neki. Mikor társai kijelentették, hogy másutt próbálnak szerencsét és őt is magukkal hurcolva felkerekedtek, a lány arcán családias tükröződött. Erre Julien hirtelen elhatározással eléje lépett.

Monika — mert ő volt a lány — nyugodt örömmel fogadta táncosát.

— Fejembe vettem, hogy maga táncrea kér és én csak a maga felhívását fogadom el. A többieket kikoszartam.

Ez igaz is volt. Julien észrevette, hogy többen felkérték, de nem ment táncolni. Habozását ez még növelte. Hízelt neki, de kissé bosszantotta is, hogy a lány szemet vetett reá. Egyébként csinos volt és egyáltalán nem ostoba. Az estét együtt töltötték, nem törődve a barátokkal. Hat hónap múlva egybekeltek.

•

A házasságot, akár a táncot, Monika rögtön a fejébe vette. Juliennek ezúttal sem lehetett semmiféle kifogása. Már únta a nőtlenséget, a kifőzében hirtelen bekapott ebédeket, a tétlen virrasztásokat és a szomorú estéket a bútorozott szobában. Monika a tavaszt képviselte, amelyben a virágot gyümölcs kezdi felváltani, és ez nem is volt kellemetlen, sőt! Ezenkívül teljesen beren-

dezett lakást is hozott magával: a szüleiét, akik vidékre mentek gazdálkodni; továbbá olyan háziasszonyi erényeket, melyek bámulatba ejtették Julient, és végül olyan mesterséget, amelynek jövedelmezőségéről egy biztosítási tisztviselőnek fogalma sem lehetett: Monika aranycsiszolással foglalkozott.

Amikor az asszony elmondta, hogy tulajdonképpen mi is a mestersége és mennyi pénzt kap az ékszerek felfrissítéséért, Julien valóssággal megdöbben. Monika legalább annyit keresett, mint ő. „Arany feleség vagy te, Monika!” — mondotta röviden összefoglalva mindazt az előnyt, amit az asszony jelentett számára.

A házaselet nagyon kellemesnek ígérkezett. Monika nem is ábrándította ki férjét, bár eleinte kissé idegesítette.

Nőtlen korában Julien megszokta a rendetlenséget, szeretete szerteszét szórni minden holmiját: ha például a hivatalból haza jött, képtelen volt kalapját, kesztyűjét, nyakkendőjét, az újságot, amit a kezében tartott, mindig egy bizonyos helyre tenni. Lelki szükségét érezte annak, hogy az útvonalat, amelyen a lakásban közlekedett, szétszórt holmija jelezze. Az egyetlen bútorozott szobában nem élhette ki teljesen szenvedélyét, melyet a háromszobás lakás egyenesen kifejlesztett. A hallból nyíló első szoba Monika műhelye volt, ezen keresztül kellett az ebédlő-dolgozóba vagy a hálóba menni, ami jó alkalom volt Julien számára, hogy otthagyja kalapját, kesztyűjét vagy újságját.

Monika ezért gyakran szemrehányást tett neki és kérte, hogy legalább a műhelyt kímélje meg. Julien eleinte nem vette komolyan a dolgot, azt hitte, fölfedezte a szemrehányások igazi okát: Monika a tisztaság maniakusa volt.

Julien nem panaszkodott emiatt. Csodálta, hogy a csiszolókorong mellett ülve, az asszony hogyan védi szép haját selyem turbánnal, ruháját pedig nyakig gombolt fehér munkaköpeunyél, amelyben úgy festett, mint egy orvosnő. Még inkább orvosnőre kellett gondolnia, amikor Monika keze mosott: nagy rendszerességgel és gondossággal egymásután többször is leöblítette a kezét, mint Jouvét, mikor Knock doktort játssza.

Julien csipkelődött kissé, de alapjában nem sokat törődött a felesége furcsaágaival. Egy nap aztan — házasságuk második hónapjában — a műhelyen áthaladva sálját ráhajította a csiszolókorongra, amely éppen nem volt üzemben, mire Monika olyan méltatlankodásban tört ki, hogy férje visszajött a másik szobából és bűnbánó arccal akarta a sált a helyére tenni. Monika azonban kikapta a kezéből és Julien megrökönyödve látta, hogyan rázza a medence felett, ahol kezeit szokott mosni, s aztán hogyan öblíti ki alaposan a folyóvízben.

— Mit csinálsz? — kérdezte.

— Nézz ide és nyomban megérted -- felelte nyugodtan az asszony.

Es megmutatta neki a medencét, melyet Julien soha sem né-

zett meg közelebből, nem is gondolva rá, hogy abban valami érdekes lehet. Nos, azt látja, hogy az alján egy darab szarvasbőr van elhelyezve — nagyanyja is ilyenformán szokott harisnyát tenni a kávéfőző aljára —, de itt kávéüledék helyett valami sárfélet látott.

— Nos? — kérdezte elképedve.

— Nem látod? — mondta Monika.

Majd egy utolsó öblítés után kiürítette a szarvasbőrt egy ládába, amelynek tartalmát Julien eddig nem figyelte meg.

— Félrerakod a szemetet? — kérdezte megrökönyödve.

— Ha csak a szemetesember el nem viszi — mondta kétértelmű mosollyal Monika, majd a konyhába vonult.

Vacsora alatt nem esett szó ezekről a rejtélyes dolgokról, Julien fejében azonban zavaros gondolatok motoszkáltak. Megvizsgálta lelkiismeretét és ezt mondta magában, hogy eddig is méltányolta ugyan felesége házias erényeit, de gyakorlásukat nem könnyítette meg; mániát látott ott, ahol Monika csak férje gondatlanságát igyekezett enyhíteni. Az asszony, aki minden segítség nélkül látta el háztartását és ráadásul mesterséget is folytatott, kevés idejét csak úgy tudja kihasználni, ha munkáját racionalizálja. Julien lelkében komoly elhatározások fogantak.

Másnap éppen szombat volt, ő azonban ahelyett, hogy barátai-val találkozott volna, mint máskor szokott, elhatározta, hogy jó férjhez illően nagytakarítást rendez.

A hálón és a dolgozószobán kezdte. Sepert, drótforgáccsal csiszolta, beeresztette, fényesítette a padlót. Monika, aki néhány nagy ekszerész megrendelőjénél volt körúton és estig távol lesz, nem hisz majd a szemének, ha hazaérkezik.

Az est gyorsan leszállt. De nem baj, legalább az éj leple alatt Julien, aki semmit sem csinált félig, kirázhatta a szőnyeget, amit csak reggel lett volna szabad megtennie. Főleg a lábtörlőre utazott, mert bármennyire nem volt a tisztaság maniakusa, feltűnt neki, hogy Monika hagyja a port felgyülemelni benne. Szegényke! Ilyen apró-cseprő munkára igazán nem tellett az erejéből.

Kinyitotta az ajtót s a lábtörlőt bevette a műhelybe, majd rátette az ablak rácsára, amely az udvarra nézett. Közben eszébe jutott, hogy előbb a kellemetlenebb munkákat végzi el, mert Monikát kímélni akarta. Itt van ez a szemétveder! Julien nekilátott, hogy a ládában összegyűlt és már kissé összeálló szemetet átöntse a vederbe. Alig néhány lapáttal rakott át belőle, amikor kiáltást hall a háta mögött:

— Szerencsétlen!... Mit csinálsz?... Csak nem ráztad ki? — És Monika felmutatta a lábtörlőt.

— Epp most akartam kirázni — mondta Julien zavartan.

— Mibe ártod magad! — kiáltotta Monika. — Hagyd békében azt a lábtörlőt!

Lázasan kikapta kezéből a lapátot és elegáns ruháját le sem

vetve, a szemétveder tartalmát visszaöntötte a ládába, amely felett óvatos kis ütésekkel kezdte porolni a lábtörlőt. Ezt már Julien nem állta szó nélkül.

— Megbolondultál? Tönkredolgozom magam, hogy meglepjenek — felmutatta piszkos kezét, a homloka gyöngyözött, — te pedig lehordod az embert!

Monika, miután helyrehozta a kárt, visszanyerte szokott nyugalmát. Mosolyogva mondta:

— En akartalak meglepni, ha már magadtól nem jöttél rá, milyen mellékjövedelemmel jár a mesterségem.

Megmagyarázta Juliennek, hogy ezek a mellékesek nem megvetendők. Idővel a reszelékpör csinos értéket képvisel. Az a fontos, hogy semmi kárba ne menjen belőle. Az összegyűjtött port a Hamu és Fémfeldolgozó Vállalathoz viszi, ott homokkötégelyekbe rakva izzó kemencébe teszik, mire az arany és platina kiolvad a szemétből.

Julien a feleségére bámult, és szeme hol a csiszolókorongra, hol a ládára, hol a lábtörlőre meredt. Kétkedően rázta a fejét. Nem hitte, hogy ennyi fáradság meghozná gyümölcsét.

*

De tévedett, mint azt a két rúd bizonyítja, melyet kezében méreget: az egyik öklömnyi aranyrúd, a másik valamivel kisebb platinatömb. Monika magyarázatai óta Julien tisztelettel gondolt az asszony fáradságos takarékoságára, de nem képzelte, hogy annak gyümölcsét ilyen hamar élvezze és az ilyen dús legyen. Egy perig elgondolkozott, majd így szólt:

— Aranyból vagy, Monika!

Ettől kezdve Monika az aranypor összegyűjtése terén férjében a leggondosabb és legéberebb munkatársra talált.

Julien ezentúl lábujjhegyen, lélekzetvisszafojtva ment át a műhelyen, türelmetlenkedett, ha egy kliens túlsokáig tartózkodott ott. Sehogysem fért a fejébe, miért mérik le az ékszereket csiszolás előtt és csiszolás után; ha tőle függ, megfogadja az ars poetika tanácsát: „Csiszolt és újracsiszolt” volna. Ha egy látogató eltávozott, alig bírta türtőztetni magát, hogy kefével neki ne essék, mint egy borbélyinas. Legalább az ajtóig kikísérte és azon volt, hogy a kliens a lábtörlőn hosszasan elálldogáljon: azt csak nem tűrheti, hogy a műhely értékes porát a cipőtálpukon kihordják az emberek! Julien most már úgy mosta a kezét, mint Jouvét-Knock doktor és lelkesen gyűjtötte a szemetet.

Ő volt az, aki elhatározta, hogy a műhelyt minden évben újra tapétázzák. Kiszámította, hogy ez a költség bőven megtérül, és nem is csalódott.

Évente egyszer tehát — persze sajátkezüleg — leszedték a tapétát és szerelmes gonddal elégették a ládában. Julien, aki mint annyi egykori ministránsgyerek, nem volt hívő ember, most visz-

szaemlékezett a pap purifikáló szertartására, maga előtt látta, amint kitartóan dörzsöli a paténát a gyolcskendővel; egyszerre megértette azt a másik szertartást is, amelynek egyszer tanuja volt a sekrestyében: a megszentelt gyolcsot mosás előtt háromszor szenteltvízbe mártották, a vizet pedig izzó parázsra öntötték. Igaz, a tűznek itt az volt a szerepe, hogy megeméssze a Kenyér és Bor legkisebb részecskéjét is, viszont az a tűz, melyet Julien gyújtott, arra szolgált, hogy az aranyszemeséket megőrizze. Julien is szent félelem fogta el, mint a papot; ő is áldozatot mutatott be. A műhely lekopasztott falán csodálatos tájak rajzolódtak elé, a füst szaga tömjénillatként izgatta orrcimpáját; lélekben ott állt Béthelben a zsidók között, amint az aranyborjút inádják.

Ennek a vallásos buzgalomnak meg is volt a jutalma. Az aranyrudak, melyeket Monika a Hamu és Fémfeldolgozótól évről-évre hazahozott, egyre súlyosodtak. Ezt a súlygyarapodást nem kizárólag a megrendelők szaporodása magyarázta meg.

Julien ébersége az aranyrudakkal együtt nőtt. Almatlan éjszakákon, vagy a hivatalban két biztosítási kötvény tanulmányozása közt azon törte a fejét, miképpen lehetne a port százpercenként visszanyerni. Elhatározta, hogy különleges porszívót készíttet, amely képes lesz a porszemeket a műhely minden zugában felkutatni.

De még ezzel sem elégedett meg. Volt valami, vagy inkább valaki, aki gátolta abban, hogy tervét tökéletesen végrehajthassa: Monika. Mert még elgondolni is szörnyű: ez a nő lélekezett! Naponta több óra hosszat lélekezett a csiszolókorong felett. Julien hiába kérte, hogy mint a sebészek, kendőt viseljen az orra és szája előtt. Tehát itt volt ez a lélekezéseszerkezet! Elviselhetetlen gondolat, hogy az értékes atomok milliárdjai hatoltak ebbe a testbe, hogy mi legyen belőlük? Hogy hol végezzék pályafutásukat? Még a job-bik eset, ha a vér sodorja magával őket, mint némely folyó a sár-aranyat, még szerencse, ha a tüdőbe tapadnak, mint Alibaba pincéjének falára az aranyak.

Julien előtt egyszerre felrémlt ennek a képnek fizikai valósága. Ezúttal szokatlan hangsúllyal mondta, szószerint értelmezve kedves mondatát:

— Monika, te aranyból vagy!

Közben egyre gondterheltebbé vált. Ez az aranyból való asszony, vagy asszonnyá vált arany megzavarta a nyugalmit. Milyen pótolhatatlan veszteség fenyegeti erről az oldalról! Hogy lehetne ezen segíteni? Egy nap a műhelyben, nem tudva legyőzni a gondolatot, amelynek megszállottja lett, így szólt feleségéhez:

— Mi lenne, ha meghalnál, Monika?

Az asszony teste idegesen megrándult.

— Úgy gondolom, ha előttem halnál meg — tette hozzá **sietve**. Mit szólnál hozzá, ha elhamvasztatnának?

SZEMLE

„MIKOR PEDIG BÖJTÖLTÖK...”

(Elmélkedési anyag Nagyböjt elejére)

„Jobb dolog a böjttel kapcsolatos ima meg az alalmazásna, mint az aranykincsek gyűjtése.” (Tóbiás könyve 12, 8.)

„Mikor pedig böjtöltök...”
De hát böjtölünk mi egyáltalán? Ahhoz képest, ahogyan a régiek böjtöltek, — nemcsak az első keresztények vagy a középkoriak, de akárcsak a félszázaddal előttünk élt katolikusok is, — ahogyan egyes országokban (pl. Olaszországban) ma is megtartják a negyvennapos böjti fegyelmet, bizony a mi törvényesen megengedett böjti gyakorlatunk alig-alig nevezhető böjtölésnek. Mégis arra kérjük az Istent a Hamvazószerda miséjének orációjában: „Engedd, Urunk, hűveidnek, hogy a böjt tiszteltremélló ünnepeit megfelelő kegyelettel kezdjék és állhatatos áhitattal végezzék.”

Mi lesz a megfelelő kegyelet (congrua pietas) a mi helyzetünkben? Megmondja az első böjti péntek orációja: „A megkezdett böjtöt kísérel, Urunk, kegyelmeddel és áldásoddal, hogy az önmegtágadást, melyet testileg végzünk, őszinte lélekkel gyakorolni is erősek legyünk.”

Lélekkel, mégpedig őszinte lélekkel kell böjtölnünk: a lélek tagadja meg magát, a lélek készítse lemondásra a testet, — de önmagát is. Böjtölni lehet az előírások megtartásával, — ez a minimum, amit tehetünk. Az „őszinte lélek” ennél többet akar adni: a maga jószántából mér magára kisebb-nagyobb önmegtágadásokat, ételben-italban, munkában, kellemes dolgokról való apró lemondásokban, szórakozásban, be-

szédben, stb., stb. Az „őszinte lélek” szeretetből böjtöl, és a szeretet leleményes. Szeretetből böjtöl: nem azért okoz magának lemondást, hogy fájjon, — lemondás a lemondásért: ez értelmetlenség, és azt hinni, hogy Isten örül annak, ha nekünk fáj, nemcsak ostobaság volna, hanem Istenkáromlás is. Nem a lemondás kedves Istennek, hanem az őszinte lélek, amely lemond, hogy erősödjék, — erősödjék a jóra, a kötelességteljesítésre, a szeretetre. A keresztény ember szeretetből böjtöl, azért a böjt az ő számára nem a gyásznak ideje, hanem a szent öröme. „Mikor pedig böjtöltök, — mondja az Úr az első böjtpénteki evangéliumban —, ne legyetek búsak, mint a képmutatók; mert meghervasztják orcáikat, hogy böjtölni lássák őket az emberek. Bizony mondom nektek, megkapták jutalmukat. Te pedig mikor böjtölsz, kend meg fejedet és orcádat mosd meg, hogy ne lássanak böjtölni az emberek, hanem a te Atyád, ki rejtekben vagy; és Atyád, ki lát a rejtekben, megfizet neked.” (Mt. 6, 17—18.)

A böjt tulajdonképpen való értelme: a bűnbánat. A böjt testi kifejezése a lélek töredelmének. Humiliate capita vestra Deo, alázzátok meg fejetekeket Isten előtt, — ez a Nagyböjti liturgia refrénje: minden böjti napon — tehát negyvenszer — kiáltja felénk az Egyház a mise utolsó

imája előtt. Ezt hirdeti Jól proféta is a hamvazószerdai mise szentleckejében: „Nos tehát, úgymond az Úr, térjetek hozzám teljes szívetekből, böjttel, sirással és jajgatással. Szaggyasfátok meg szíveteket, nem pedig ruhátokat, és térjetek meg az Úrhoz, a ti Istenetekhez, mert jóságos ő és irgalmas, türelmes és nagyirgalmú, és szánaozik bajotok felett. Ki tudja, hátha ismét megbocsát, és áldást hagy maga után, hogy legyen áldozat és italáldozat az Úr, a ti Isteneitek számára? Fújjátok meg a harsonát Sionban, hirdessetek szent böjtöt, hívjátok egybe a sokaságot, gyűjtsétek össze a népet, szenteljétek meg a gyülekezetet, hívjátok egybe a véneket, gyűjtsétek össze a gyermekeket és a csecsemőket; jöjjen ki kamrájából a vőlegény, és nászházából a menyasszony, — és sirjanak az előcsarnok és az oltár között a papok, az Úr szolgái, és mondják: Könyörülj, Uram, könyörülj népeden. (Jól 2, 12-17.)

Ugvanazon mise Tractusa a szoltáros szavaival éneklí: „Uram, ne elkövetett bűneink szerint és ne gonoszságaink szerint fizess nekünk! Uram! Ne emlékezzél meg régi gonoszságainkról: siessen elénk irgalmasságod; mert felettte szegények lettünk. Segíts minket, szabadító Istenünk; és neved dicsőségéért mentis meg, Uram, minket: és bocsásd meg nevedért bűneinket! — Erre kéri az Úr kegyelmét az első böjti csütörtök miséjének orációja: „Isten, kit a bűn megbánt, a bűnbánat kiengesztel, tekints kegyesen néped aláztatós könyörgésére és haragod osztorál, amelyet bűneinkért megérdemlünk, fordítsd el tőlünk.“

De böjtnek is, bűnbánatnak is csak viszonylagos értéke van. A böjt: erögyűjtés erőteljesen cselekedni a jót. A bűnbánat: tisztulás, hogy tiszták legyünk a kegyelem befogadására, a kegyelemre, amellyel együtt kell működni a jóra. Jó pedig csak egy van, a szeretet. Ezt harsogja fülünkbe Izaiás proféta az első böjti péntek szentleckejében: „Kiálts, abba ne hagyj, emeld fel hangodat, mint a harsona, hirdesd névem előtt gonosz tetteit, és Jákob háza előtt bűneit, noha napról-napra keresnek engem, és ismerni akarják utaimat, mint olyan nemzet, mely igazságot cselekszik, és el nem hagyta Istene törvényét. Kérlek tőlem az igazságos ítéletet, közeledni akarnak az Istenhez: „Miért böjtöltünk, ha te nem láttad meg, miért sanyargattuk meg lelkünket, ha te tudomásul nem vetted?“ Ime böjtölők napján is a saját hasznokat keresitek és valamenyi adóásokat zaklatjátok. Ime veszekedés és pereskedés között azért böjtöltök, hogy ököllel gonoszul verekedjete. Ne úgy böjtöljete, mint eddig, hogy meghallgatást nyerjen a magasságban kiáltástok. Vajjon az-e a böjt, amelyben én kedvemet lelem, abból áll-e az a nap, amelyen az ember sanyargatja lelkét, hogy mint a káka lehajtsa fejét és szörnyűségeit meg hamut terít maga alá? Vajjon ezt nevezed-e böjtnek s az Úr előtt kedves napnak? Vajjon nem inkább ez-e a böjt, melyet én kedvelek: oldozd meg az istentelenség kötelékeit, oldd meg az iga köteleit, bocsásd szabadon a megtörteteket, törj össze minden igát; föld meg az éhezőnek kenyeret s a szűkölködőket és a bujdosókat vidd be házádba; ha meztelent látsz, takard be és ne vedd meg önnön testedet! Akkor

majd felvirrad, mint a hajnal, világosságod és gyógyulásod gyorsan bekövetkezik; színed előtt halad majd igazságosságod, és az Úr dicsősége gyűjt egybe téged. Akkor majd könnyörögsz, és az Úr meghallgat, kiáltasz, és ő így szól: *Ime, itt vagyok.*" (Iz. 58, 1–9.)

És hogy milyen szeretet az, amit az Úr megkíván a lélekben bűntőló keresztlénytől, — a legnagyobb, a teljes, a krisztusi szeretet! — megmondja a Hegyi Beszéd az első pénteki Evangéliumban: „Hallottátok, hogy mondatott: szeresd felebarátodat és gyűlöld ellenségedet. Én pedig mondom nektek: Szeresétek ellenségeiteket; jót tegyetek azokkal, kik titeket gyűlölnek, és imádkozzatok üldözöttekért és rágalmazótokért, hogy fiait legyetek Atyátoknak, ki mennyekben vagyon, ki napját fölkelti jókra és gonoszokra és esőt ad az igazaknak és hamisaknak. Mert ha azokat szeretik, kik titeket szeretnek, mi سودa jutalmatok leszen? Nem azt cselekszik-e a vámosok is? És

ha csak atyátok fiait köszöntitek, mi különöset műveltek? Nem azt cselekszik-e a pogányok is? Legyetek tehát tökéletesek, miként a ti mennyei Atyátok tökéletes." (Mt. 5, 43–48.)

Ime a bűjt, amely imával és alamizsnával — töre delmes lélekkel és krisztusi szeretettel — jó. Csak azzal jó, a nélkül értelmellen. De azzal igen nagyon jó. Ha így bűjtölsz, — hogy tovább idézzük Izaiást: — „ha odaadod kenyeredet az éhezőknek, és jóllakatod a lesújtott lelkét: akkor fölragogy a sötétségben világosságod, és sötétséged déli verőfényre változik, és az Úr nyugalmat ad neked mindenkoron, fényességgel tölti be lelkedet és megszabadítja csontjaidat; olyan leszel, mint az öntözött kert és mint a vízforrás, melynek el nem fogynak vizei. Akkor gyönyörűséged leszen az Urban, és felemellek a föld magaslataira, és atyád. Jákob örökrészével lánllalak. Bizony, az Úr szája szólott." (Iz. 58, 10–11, 14.)

S.

MOST, hogy ki fogom hirdetni nektek, szerettem a szent nagybűjtöt, mivel kezdhelném meg beszédemet inkább, ha nem az Apostol szavaival, akiben Krisztus szólott hozzánk: „Ime, most van a kellő idő, ime, most van az üdvösség napja". (II. Kor. 6, 2.) Igaz, nincs olyan időszak, amely ne volna telve Isten ajándékaival, és amelyben ne juthatnánk el Isten kegyelme által az Ő igralmáig, most mégis valamennyiünknek fokozottabban kell buzdulnunk lelki előhaladásra, és nagyobb bizalomra kell hangolódunk, amikor megváltásunk napja emlékének közeledte egyetemes áhítatgyakorlat végzésére szólít fel bennünket, hogy az Úr szenvedésének mindeneknél nagyobb titkát, testben-lélekben megtisztulva ünnepe llessük meg.

NEM pusztán abban van a bűjtölés lényege, hogy tartózkodunk az eledettől, és csupán akkor válik üdvünk az ételnek testünk től megvonása, ha lelkünket távortartjuk a gonosztól.

(Nagy Szent Leó pápa: Sermo 4. de Quadrag.)

„Isten nem támaszthat bennem megvalósíthatatlan vágyakat: tehát ha kicsiny, ha törpe vagyok is, vágyódhatom, vágyódnom kell arra, hogy szent legyek... El kell magamat viselnem: számtalan lökeletlenséggel együtt; de mindenképpen a mennyországba kell jutnom; biztos, egyenes és rövid utat fogok tehát keresni!...”

Lisieux Szent Teréz.

Férjemet bosszantja, ha vasárnap nem reggelizem, mert ebből megtudja, hogy áldozni szeretnék. Néha az én csendes vasárnapi készülődéseim hangos kitörésekre izgatja s ezzel alaposan összezavarja lelkemet. Békétlenség van bennem és illetlenségnek érzem a Legszentebb fogadását. Hogyan cselekszem helyesen?

Jámborsági cselekedeteink nagyon sokszor nem önmagukban, hanem kísérő körülményeik miatt hívják ki embertársaink ellenkezését. Éppen ezért sokszor nem magukon a cselekedeteken, hanem a körülményeken kell változtatnunk.

1. A férj talán feleségének egészségeért aggódik: megárt a bűjt, fejfájást kap tőle. Ha megszokná, hogy mindennap későn reggelizik (nem kis áldozat eleinte!), akkor egyszersmind-korra leszerelte ezt az aggodalmat.

2. Talán az fáj a férjnek — és ez is tiszteletreméltó érzés —, hogy az egész heti korai felkelés, az egyenkint való kapkodó reggelizés után végre vasárnap kipihenten, nyugodtan együttesen reggelizhetne a család, szinte ünnepélyesen, — és akkor éppen a családjánya kivonja magát. Igen szép volna, ha ez a vasárnapi családi agapé az Úr asztalánál való közösséget követné, de nekünk a valóságokhoz kell igazodnunk, ahhoz, ami van és nem valamihez, ami jó volna, ha lenne.

Ha néhány szeretetteljes, komoly megbeszélés után is úgy látszik, hogy ezt a közös vasárnapi szentáldozást nem lehet keresztülvinni — vajjon okos dolog-e felrobbantani azt a családi-közösség-építő erőt,

amelyet ez a közös reggelizés jelent? Nem kell-e inkább a szentáldozást úgy osztani be, hogy ne zavarja meg ezt a kis családi együtttest? Nem lehetne-e pl. egyszer egy hónapban egész korai misére menni és onnan az Úrral szívében már derűsen, ünnepélyesen teríteni a családi asztalt, mire a többiek felébrednek? A második vasárnapon talán hosszú alvás és jó reggeli után elmenne a férj is a szentmisére, az aszszony pedig az esti misén — amely időtájt a férje talán könyvébe merül el, vagy egy barátjával cigarettáztat csendesen — elvégzi szentáldozását egy jól kiszámított negyedóra alatt. A harmadik hétre kihízelegne magának az urától egy kis dörmögés-mentes kimenőt, hogy különösebb áldozat nélkül áldozhasson a rendes reggeli misén. A negyedik héten talán áttehetné a szentáldozást hétfőre. Szelidséggel, ügyességgel és egy kis hallgatással sokat lehetne így elérni.

3. Talán ott van a hiba, hogy a férj feleségének jámborsági cselekedeteiben valami néma (vagy talán nem is néma!) szemrehányást érez: lám, én meunyvél különb, jámborabb, Istenhez közelebb-álló vagyok, mint te. Lehet, hogy az aszszony erről semmit sem tehet.

— de mégis: úgy van az, hogy az erény-gőg nagyon mélyen el tud rejtőzködni megszállottjának szeme elől, ám tolakodóan világít embertársának szemébe. És ezt nehezen tűrik. Igazán egészen jószándékú, önmagukban is jó, erényes cselekedeteink olykor egészen váratlanul méltatlan, haragos, visszaütésítő reakciót váltanak ki. Ilyenkor nagyon mély lelkiismeretvizsgálatot kell tartanunk, mert egészen biztosan régóta tárolva hordtuk erénygőgünkkel a gyújtóanyagot a másíknak a szívében. A robbanást egy ártatlan kis szikra is okozhatja. Talán nem is a szentáldozást, hanem valami egészen más dolgot kellene elhagynunk, hogy megmentsük a családi békét.

4. Talán — komoly, szeretetteljes, alázatos megbeszélés után — úgy látszik, hogy a vasárnapi

szentáldozást nem lehet békétlenség nélkül folytatni semmi körülmények között. Akkor hát — a családi béke kedvéért — zúgolódás, duzzogás, mártírkodás nélkül át kell tenni egy hétköznapi. Jobb az engedelmeskedés, mint az áldozat. Marillac M. Lujza — az Irgalmasnővérek alapítója — betegeskedett. Már kora reggel ennie kellett valamit; nem áldozhatott miatta, és ezért bántódott. Páli Szent Vince azzal vigasztalta: „Csak egye meg nyugodtan azt a csekélységet. A mi Urunk állandó communio azok számára, akik egyek azzal, amit Ő akar.”

Ha az Űristen akarná, azonnal megváltóztatná a férj magatartását. Ha nem teszi, nyilván más erénygyakorlatot kíván a feleségtől.

Fr.

AZ ANGYALI ÜDVÖZLET

Lukács 1, 26—38.

*Örömhír ez... Mi volna boldogítóbb,
mi volna szebb, mi volna édesebb,
mint öntestünk-vérünköl testezett
emberként birni Őt, a Boldogítót?*

*Örömhír ez... S mégis mi fájna jobban
e boldogságnál, milyen gyötrelern?
A Szűz szívébe messzi sejtelen,
hét tör kegyetlen, égő árnya lobban.*

*Örömrnek s szenvedésnek néma násza,
Krisztus keresztjének törvénye int.
Gábor nem szól. All. Vár a válaszára.*

*A Szűz könnyes szemével rátekinl:
„Ime az Űrnek szolgáló leánya,
legyen nekem a te igéd szerintl.”*

Tótfalasy István

A második világháború javában tombolt, amikor meghalt **Bergson**, akinek művei körül már évekkel előtte megcsendesedtek a viták. Halálával azonban új kavargás támadt. Ellentétes nézetek és feltevések kelték szárnyra arról, hogy élete vége felé mennyire jutott közel a kereszténységhez a nagy gondolkodó. Egyesek azt is tudni vélték, hogy Bergson megkérdőjelezte és katolikusként hunyta le szemét. Azóta kerek tiz esztendő telt el s ha minden részletében ma sem látni tisztán, *Nicola Rusconi* összefoglaló megemlékezését olvasva mégis az az érzésünk, hogy megnvugtató módon lezárult a kérdés.

Senkisémi tagadja már — írja Rusconi —, hogy Bergson „Az erkölcs és a vallás két forrása” c. könyvében a keresztény vallást valóságnak fogadja el. Minden félreérthetőség nélkül állítja ugyanis, hogy a keresztény misztika hiteles forrása annak a megismerésnek, amely a legmagasabb valósággal emel minket kapcsolatba. Abban az előszóban, amelyet 1924-ben írt William James leveleinek francia kiadásához, megemlíti Bergson, hogy egyszer megkérdezték tőle: micsoda vallási eszméket táplál? Felelete az volt, hogy Isten, akit ő kezdetben csupán a teremő fejlődés egyik megjelölési módjának tekintett, azonosult már gondolkodásában a zsidó-keresztény hagyomány Istenével, és hogy a keresztény misztikusok alapvető átélései az ő számára is a legmagasabb emberi megismerés jelentőségét nyerték. Azt is írja még Bergson ebben az előszóban, hogy eleinte nem

tudta összeegyeztetni a saját filozófiáját a keresztény dogmatikus hittel, amint azonban belemélyedt Newman bíborosnak „A keresztény tan fejlődése” címmel kiadott művébe, ennek tartalmát hídnak ismerte fel a keresztény tanítás jobb megértéséhez.

Jacques *Maritain*, aki tanítványa volt Bergsonnak, de eltávolodott tőle, a „Bergsontól Aquinói Tamásig” címmel 1944-ben megjelent könyvében közelebbről is tárgyalja, hogy volt mestere miként ítélte meg a katolicizmust. *Maritain*ről tudnunk kell, hogy első könyvét 1913-ban éppen azért írta, hogy cáfolja Bergson bölcseletét. Új könyvében elmondja *Maritain*, hogy Bergson néhány évvel a halála előtt hosszú levelet intézett hozzá, amelyben feltárta gondolkodásának fejlődését a keresztény vallás irányában. A többi között kijelentette ebben, hogy bár nem tanulmányozta különösebben Szent Tamás munkáit, teljesen osztja annak nézeteit. Sőt — fűzte hozzá Bergson — semmi nevetnivalót sem látna abban, ha az ő gondolatait a Szent Tamás-féle gondolatok folytatásának tekintenék. Volt a levél után egy személyes találkozó is Bergson és *Maritain* között. Erről Bergsonnak azt a kijelentését idézi *Maritain*, hogy szerinte minden elképzelhető jó, ami Krisztus fellépése után történt, s ami a jövőben fog történni, csak a kereszténységen keresztül vált és válik lehetségessé.

„Szellemi végrendeletében”, amely 1938 február 8-án kelt, Bergson világosan rögzítette vallási eszméit. „Gondolkodásom — úgymond — egyre közelebb

jutott a katolicizmusához, amelyet a judaizmus végérvényes betetőzésének tartok. Katolikus-sá lettem volna, ha évek óta nem kellene észlelnem a legborzalmasabb antiszemitizmus előjeleit... Nem akarom elhagyni a zsidókat, akiket holnap üldözni fognak. Szeretném mindenestre, ha megengednék, hogy egy katolikus pap imákat mondjon a temetésemen."

Rusconi szerint Bergsonnak ez a kívánsága, hogy majd ha temetik, katolikus pap álljon mellette, vetette fel a nyilvánosság előtt is a megkeresztelkedés kérdését. Floris *Delattre*, a „Bergson utolsó évei" c. legújabb könyv szerzője, noha semmi kétsége aziránt, hogy Bergson filozófiája a katolikus hitbe torkollott, nem hiszi, hogy Bergson forma szerint is belépett volna a katolikus egyházba. Jacques Maritain felesége viszont az ellenkezőjét állítja: Bergson felvette a keresztiséget és ezt az annyira fontos cselekedetét csak zsidó hittestvéreire való tekintetből tartotta titokban.

Megkeresztelkedésének Raissa Maritain szerint még 1932 előtt kellett végbemennie. Gustav *Cohen*, Bergson bizalmas barátja, aki a zsidó vallásról tért át a katolikusra, szintén azon a nézetben van, hogy Bergson megkeresztelkedett, és pedig a „*Les deux Sources*" megjelenése előtt.

Ilyen és ennyi tanúságtétel után — állapítja meg Rusconi — nem kételkedhetünk többé Bergson kereszténységében, sőt katolicitásában sem, legalább is nem a szó bölcséleti értelmében. Forma szerint való megtérése felől azonban továbbra sincs semmi bizonyosság. Egy „híres domonkos pap", akit Maritain nem nevez meg, úgy nyilatkozott Maritain előtt, hogy Berg-

son maga mondta neki, szeretne megkeresztelkedni, sőt a papot is kiválasztotta, akitől a szentséget felveszi, egyelőre azonban „várja a fejleményeket". A legvalószínűbb tehát, hogy Bergson, bár lelkileg valóban kész volt a megkeresztelkedésre, függőben tartotta elhatározásának végrehajtását arra az időre, amíg a zsidók üldöztetést szenvednek, mert nem akart szemükben a megfutas és árulás látszatába kerülni. Bárhogy vélekedjünk erről, a később történetek is megmutatták, hogy a gyávaságnak és az alakoskodásnak még az árnyékától is viszsziadt a bölcselő. Amikor a Petain-rendszer zsidóellenes rendelkezései megszülettek, Bergson nyomban közölte a kormányal, hogy nem kíván élni a számára engedett kivételezésekkel. Lemondott a „*Collège de France*" tanszékéről is és visszaszakúdt összes kiténtéseit. Néhány hétre rá meghalt.

Amit így a legvalószínűbbnek mondtunk, amellett szól az is, hogy a család, eleget téve Bergson óhajának, megkért egy katolikus papot, imádkozzék a temetési szertartás alatt, maga a szertartás azonban nem volt katolikus.

A fény igazi mivolta még mindig titok a fizikusok előtt. Sehességét, törését, szóródását és egyéb viselkedését pontosan ismerjük, de hogy a fény anyag-e vagy hullám, erre az alapkérdésre csak tettevések válaszolnak. Igaz, hogy az u. n. kettős elmélet ma már a fény csaknem minden jelenségét megmagyarázza, de a fény és az anyag viszonyát ez az elmélet is függőben hagyja. A fény eszerint anyagi részecske is, meg hullám is, mind a két minőségével valóságként számolhatunk.

de egyszerre csak az egyik minősége forog fenn ténylegesen, míg a másik csupán lehetőség számára. Rejtély azonban, hogy az anyag valóban átváltozik-e fénné s hogy fordítva, a fény átváltozik-e anyaggá. Ezt olvastuk ki végeredményben *Jean Abbe* tanulmányából, amely annyira érdekes és újszerű, hogy német fordításban a *Wort und Wahrheit* is közreadta. De bármi legyen is az igazság a modern fényelméletek körül, annyi bizonyos, hogy gyakorlatilag teljesen kielégítik a technikai hasznosítás igényeit. Ezt látjuk abból a forradalmi átalakulásból is, amelyen a mesterséges világítás megy keresztül napjainkban. Egyre nagyobb szerepet kapnak a fluoreszkáló fényforrások, amelyek a hagyományos „meleg fény” helyett „hideg fényt” bocsátanak ki. Mit értsünk ezen a megkülönböztetésen? Kiderül mindjárt abból az ismertetésből, amelyet *J. Ainot* írt a *C. Zwikker* delfti műegyetemi tanár szerkesztésében „Fluoreszkáló világítás” címmel nemrégiben megjelent gyűjteményes műről.

Tudjuk, hogy minden atom egy pozitív töltésű magból és az ezt körülvevő negatív töltésű elektronokból áll, s tudjuk azt is, hogy ez a két ellentétes töltés egyensúlyban tartja egymást. Az egész együttest tehát a naprendszerhez hasonlíthatjuk: a mag a Nap, a körülötte keringő elektronok a bolygók szerepét viszik. Az elektronok száma s a mag ehhez mért töltése az a jellegzetesség, amely az egyes kémiai elemeket meghatározza. A legegyszerűbb rendszer a hidrogéné, amelyben csak egyetlen egy elektront találunk. Most azonban menjünk egy lépéssel tovább. Az elektron különböző körpályákon mozog-

hat s aszerint, hogy ez a pálya messzebb vagy közelebb esik a maghoz, nagyobb vagy kisebb az elektron energiája. Ha az elektront a magtól távolabbi pályára kényszerítjük, ez azt jelenti, hogy távolabb vittünk egyenástól egy pozitív és egy negatív töltést, ami természetesen csak úgy mehetett végbe, hogy leküzdöttük a két töltés közt a vonzást. Ahhoz tehát, hogy az elektront távolabbi pályára terelhessük, növelnünk kell az elektron energiáját. Az elektron azonban rövidebb, vagy hosszabb idő múlva magától visszaugrik előbbi pályájára. Nyilvánvaló, hogy ilyenkor viszont energia szabadul fel. Ez a felszabaduló energia nyilatkozik meg az elektromágneses sugárzás formájában s ez a forrása a fénynek.

Ahhoz, hogy fényt fakaszszunk, az elektront előbb magasabb energiaállapotba kell emelnünk. A megszokott világító eszközöknél ezt úgy érjük el, hogy felhevítjük a fénykibocsátó anyagot. A gyertyaláng és a petróleumláng esetében az égési termék molekuláit hozza izzásba a hőenergia. A gázvilágításnál az égés okozta hő az izzóbarisnyára megy át s ennek emeli fel a hőmérsékletét annyira, hogy fényt bocsát ki. Az elektromos izzólámpánál a fémzálat fűti fel és teszi izzóvá az áram. Mindezeknek a fényforrásoknak közös vonása tehát, hogy a fénykibocsátó anyag hőmérsékletét emelik.

A fűtés azonban nem az egyetlen mód arra, hogy az anyagot fénykibocsátóvá tegyük. Ha a gázban elektromos kisülést végeztünk, akkor az elektronok és a gázatomok ütközéseiből áll elő a kívánt energiátöbblet. De ezenkívül is, a szilárd anyagok minden faja fényt tud árasztani.

ni az ibolyántúli sugarak, a katód-sugarak, az X-sugarak vagy a radioaktív sugarak hatása alatt. Bizonyos kémiai reakciók is fényjelenségeket idéznek elő olyan hőmérséklet mellett, amelynél szó sem lehet izzásról.

Az elektromos izzólámpát klasszikus világító eszköznek tekintjük, de a jelek arra mutatnak, hogy hamarosan túl fogunk jutni rajta, mert nem gazdaságos. Az izzó fémszál kibocsátotta sugarak zöme ugyanis a színekp infravörös részébe esik. Ezeket pedig nem látjuk, csak hő formájában érzékeljük. A fémszál sugarainak csupán kis hányada az, ami látható. S ez a körülmény készíti a technikai kutatást arra, hogy más fényforrást, keressen, olyan fényforrást, amelynél a látható és a láthatatlan sugarak aránya kedvezőbb. Világos, hogy ez a nagyobb hatásfokú új fényforrás nem dolgozhatik hővel, mert minden izzó anyag ugyanazt a sajátosságot mutatja: sugarainak túlnagy része kívül esik a színekp látható területén. Ez magyarázza, hogy a keresett fényt már előre „hideg fénynek” nevezték el.

Ennek lett első megjelenési formája a mindannyiunk által ismert neon-lámpa, amelynek vörös fényét neongázon átbocsátott elektromos áram gerjeszti. Hasonló megoldású a szódiumgőzzel és a higanygőzzel dolgozó lámpa is. Előbbinek narancsszínű, utóbbinak kékes a fénye. Mindezeknél az elektromos kiűlés elvét alkalmazták. A legújabb törekvések most abban az irányban folynak, hogy a még teljesebb és még gazdaságosabb világítás céljából a fluoreszkálást is hasznosítsák. Bizonyos anyagok ugyanis elnyelik a rövidhullámú fénysugarakat és

hosszabb hullámú fénysugarak formájában bocsátják vissza azokat. A fluoreszkálás tehát az a folyamat, amely a rövidhullámú láthatatlan ibolyántúli sugarakat nagyobb hullámhosszú-ságú látható sugarakká változtatja át. A már előállított fluoreszkáló lámpák lényege az, hogy a porlasztott fluoreszkáló anyagot vékony rétegben ráviszik az üveg belső felületére és ibolyántúli fénnel sugározzák be, amelyet gázban vagy gőzben elektromos áram gerjeszt. Ezeknek a lámpáknak fényereje 50–70 „lumen” (fényegység) wattonként, ami közel négyszerese a legmodernebb izzólámpa fényerejének. Emellett a fluoreszkáló lámpának megvan az a páratlan előnye is, hogy fényét a porlasztott fluoreszkáló anyagok megfelelő keverésével bármilyen színre és színárnyalatra be lehet állítani.

*

Fra Girolamo Savonarola egyike az egyháztörténet ama szereplőinek, akiknek megítélésében a legtöbb ellentmondás mutatkozik. Már életében voltak, akik szerették, s voltak, akik gyűlölték. Az egyik oldal rájongott érte, a másik a halálát kívánta. S bár öt évszázad múlt el azóta, a közvéleményben még mindig a szélsőségek kísértene: vértanú vagy lázadó, apostol vagy hittagadó, szent vagy elmebeteg? Mert ha a tudományos kutatás tisztázta is magukat a tényeket, ezek minősítésében megmaradtak rendszereint ugyanazok az elfogultságok, amelyek a kortársakat is áthatották. Legfőbb okát kétségkívül abban kell keresnünk, hogy nemcsak Savonarola, de ellenfele, *VI. Sándor* is túlságosan bonyolult jelenség a természetes szemlélet számára. Aki

nem alkalmaz, magasabb mértéket, annak nem könnyű felfedeznie a Borgia-pápánál a bűnök és hibák halmaza alatt a helyes szándékokat, az egyház őszinte szeretetét és a hitűségen való állandó öröködést.

Az eddigi sok-sok próbálkozás tanúsága szerint a Savonarola-kérdés megoldását csak a két szereplő viszonyának pontos megállapításától és igazságnak megfelelő értelmezésétől várhatjuk. Ennek viszont elengedhetetlen feltétele az is, hogy egyszer már hiteles szövegben legyenek meg Savonarola írásai és beszédei. A szenvedélyes viták során ugyanis bőven történtek bennük kihagyások, torzítások, sőt hamisítások is. Az idei centenáris esztendőnek — Savonarola 1452-ben született — örvendetes és maradandó emléke lesz így Savonarola összes műveinek kritikai kiadása. A tudományos szerkesztőbizottságnak több kiváló világi tagja is van, köztük *Ridolfi* és *Ferrara* professzor. Párhuzamosan ezzel a munkával a torinói „Accademia di Oropa” kiadásában megjelent már egy vaskos kötet, amely VI. Sándor idevágó brevét, a közte és Savonarola közt, továbbá a közte és a firenzei Signoria közt váltott leveleket tartalmazza. Egy függelék közli azokat a leveleket is, amelyeket más kimagasló egyházi személyiségek írtak az ügyben. A legfontosabbak itt Maurilio *Fossari* bíboros, torinói érsek levelei. A szerkesztők minden iratot szövegkritikai jegyzetekkel és tárgyi magyarázatokkal láttak el.

Olvasva a kötetet — mondja *Raimondo Spiazzi* —, az ember közvetlen benyomást kap annak a drámának a nagyságáról, amelybe a XV. század, amikor két civilizáció ütközött, sodorta

Itáliát. Savonarolában kétségkívül megvan az apostoli tudat, az isteninek és az örökkévalónak érzése, s ez lázítja fel a köcsülte elharapódzó új pogányság ellen. Savonarola ragaszkodik az integrális kereszténység evangéliumi és páli eszményéhez s azt akarja, hogy ez az integrális kereszténység hasssa át a közéletet és annak intézményeit. Bizonyos arról, hogy Isten sugallata benne az a hang, amely arra ösztönzi, hogy megújítsa Firenzét és az egyházat. Követik is őt a nép köréből, de ugyanakkor frontba áll ellene az az érdekszövetkezés, amely a saját hatalma és önzése eszközévé tette meg az igazságságai szempontoktól merőben megfosztott jogot. S ez a koalíció, amely a keresztényi szeretetet is pusztító eljárási szabályokká silányította, győzedelmeskedik fölötte. Harcát mindenesetre megkönnyíti, hogy Savonarola, noha nagyszerű tanításokat ad a közélet rendjéről, semmiképpen sem jó politikus. De nem is lehetett az, miután teljesen figyelmen kívül hagyja a földi érdekeket. Pedig a való élet ekkorra már olyan fordulóban van, hogy a látóhatáron felrajzolódhatik annak a Machiavellinek éles profilja, aki néhány nappal Savonarola halála után a firenzei Signoria titkára lesz.

Bár a kötet összeállítói is osztják azt a hagyományos nézetet, hogy VI. Sándor vesztegetéssel szerezte meg a pápaságot, a közölt okmányokból is kitűnik, hogy voltak benne nemcsak érzelmek is és hogy minden méltatlansága ellenére őszintén igyekezett sértetlenül megóvni azt a hitletéteményt, amelynek őreül és védőjeül kirendelte a választás. Savonarolához intézett brevéire sem fog-

ható rá, hogy alattomosan kelepçét akartak volna állítani a kellemetlen szerzetesnek. Az 1495 július 21-i breve alapján, amelyben VI. Sándor személyes meghallgatás céljából maga elé idézte Savonarolát, jogosnak és megokolttnak kell találnunk a pápának azt a kívánságát, hogy Savonarola tisztázza azt a „karizmatikus” helyzetet, amelyet önmagának tulajdonít. Akkoriban lépett fel ugyanis az Ubertino da Casale-féle eretnokség és a Szentszékhez olyan vádak érkeztek, hogy Savonarola ezeknek az elitelt „spirituálisoknak” nyomdokában halad. A Borgiapápa körül azonban ott látjuk az érdekelteket is, akik bármilyen és bármilyen módon készek elveszejteni Savonarolát. Ez viszont tudott erről s míg egyfelől a legnagyobb tisztelettel fordul „Krisztus helytartójához”, aki számára az „atyá” és a „pásztor”, másfelől nem akarja és nem is ismerheti el pápai parancsnak azt, amire ellenségei, mint mondja, „a pápa akaratára ellenére” birták rá a pápát.

Barhogyan vélekedjünk is az okmányok betekintése után magáról a tényről — írja Spiazzi —, a legelső, amihez a gyanúnak az árnyéka sem férhet, Savonarola erkölcsi egyenessége, helyes szándéka, feltétlen jóhiszeműsége és apostoli buzgósága. És miután Savonarola teljességgel bizonyosnak érezte magát karizmatikus sugalmazottsága felől, ugyanakkor pedig tudott azokról az intrikákról is, amelyeknek talán maga VI. Sándor volt a legszándékosabb áldozata, nehezen felelhetnének arra is, vajjon Savonarola cselekedhetett-e másként, ha csak el nem árulja lelkiismeretét és azt, amit isteni küldetésének tartott. Nem kétséges azonban a

dolog érdemi része sem. Azt a karizmatikus sugalmazottságot, amelyet Savonarola magának igényelt, ő maga soha nem értelmezte akként, hogy az ellenétbe kerülhetett volna a hittel vagy az egyházi hierarchiával. „Profétái” helyzetét nem arra használta, hogy új hitigazságokat tárjon elő vagy tekintélyi alapon törvényeket kényszerítsen rá az egész keresztény népre, hanem kifejezetten arra, hogy tájékoztassa az embereket arról, amit üdvösségük javára tenniök kellene. Ez pedig teljesen összhangban van Szent Tamás tanításával, amelyre Savonarola a pápához 1495 szeptember 29-én írt levelében bő idézetekkel hivatkozott is. Már ugyanebben a levelében kivédte Savonarola az engedetlenség vádját is, későbbi leveleiben pedig még részletesebben felsorolta azokat a súlyos okokat, amelyek miatt nem tehetett eleget a pápa parancsának és nem mehetett el Rómába. Okait egyébként a pápa is elfogadta.

Mint ismeretes, Savonarolát nemcsak ezért vádolták meg engedetlenséggel, hanem azért is, amiért nem vette figyelembe, hogy mint „lázadó” kiközösítés és az erre előírt büntetések alá esik. Savonarola azonban gondos vizsgálat után úgy találta, hogy őt nem érhetne semmiféle kiközösítés s így nem lehetnek számára büntetések sem, amelyekhez tartania kellene magát. S az igazság — írja Spiazzi — ebben is mellette van. A vonatkozó 1496 november 7-i breve ugyanis azokra a domonkosokra állapított meg kiközösítést, akik szembeszállnak a Szent Márk kolostor besorozásával az új toscorómai kongregációba. Savonarola azonban, ha nem is volt híve ennek a kapcsolásnak, nem is tett semmit ellene, már

pedig a nem-helyeslés ilyen esetekben nem egyértelmű a tevőleges ellenállással. Firenzében nem is akadt senki, aki Savonarolát kiközösítettnek gondolta volna. Ugyanerre az álláspont-ra jutott különben G. Lottini, a Szent Officium nemrég elhunyt biztosja is abban az érdekes művében, amelynek címe: „Valóban kiközösítették-e Savonarolát?”

A tárgyalt okmányok végeredményben olyan emberként állítják elénk Savonarolát, mint aki szenvedélyesen szereti az egyházat és fiúi hódolattal tiszteli Krisztus helytartóját, még ha ezt VI. Sándornak is hívják. Spiazzi megjegyzése szerint talán ő volt az egyetlen, aki valóban hű maradt hozzá. Savonarola az az ember, aki az alantas érdekek és politikai becsvágyak kavarta mesterkedések között is követni merte és tudta lelkiismeretének szavát. Nem volt fantasztá, sem elmebeteg, hiszen mindenkor a legszorosabban vizsgálta meg helyzetét. Megfontoltan és kiegyensúlyozottan maradt ura mind az elhatározásainak, mind a cselekedeteinek.

Spiazzi meg van győződve arról, hogy ezeknek a döntő okmányoknak feldolgozása és közlése után igazában nincs is már probléma. Az a dráma, amelynek Savonarola áldozatul esett, túlhaladta az ő személyét, mint ahogy túlhaladta VI. Sándorét is. Magának az egyháznak a drámája volt ez, azé az egyháze, amelynek örökké küzdő szervezetét időnként a legbensőbb rostokig kikezdi a vész. Egynek vagy soknak áldozatára van ilyenkor szükség, hogy a Krisztust követő jóvátétellel megindítsák a gyógyulást.

Desiré Mercier malinesi bíboros-érsek születésének első centenáriuma alkalmából személyes emlékezéseit vetette papírra *Agostino Gemelli* erről a nagy belga tudósról és még nagyobb főpapról. A kapcsolatok köztük úgyszólván maguktól adódtak. XIII. Leó kívánságára, aki pápasága előtt 1843-tól 1848-ig Bruxellesben volt nuncius, Mercier alapította meg Louvainben a halála után róla elnevezett bölcséleti főiskolát, amely köré később a katolikus egyetem alakult. Ez volt az egyetlen katolikus egyetem, amelyen a hagyományos karok mind működtek, amikor Gemelli 1907-ben felvette a milánói Szent Szív egyetem eszméjét. Azok közé tehát, akiktől tanácsot kérhetett, mindenekelőtt Merciert sorolta. De nem vélekedett másként maga X. Pius pápa sem.

Mercier a legnagyobb szerezettel fogadta a fiatal olasz papot, aki megtérése előtt két évig már az ellentáborban dolgozott, s napokon át magánál tartotta. „Bizony — szögezte le Mercier —, arra van legnagyobb szükségünk, hogy a tudomány legkülönbözőbb területein olyan kutatóink és mestereink legyenek, akik személyes teljesítményeikkel szerzik meg a jogot arra, hogy a tudósok világában szót emelhessenek és meg is hallgattassanak. Mert arra az örök ellenvetésre, hogy a hit vakká tesz minket, hogy a hit és az ész összeférhetetlen, minden elvont érvnél, a mult minden emlegetésénél, sőt. a tudós könyvek halmazánál is hatékonyabban válaszolhatunk a magunk eleven tanúságtételével.” A megbeszélések nyomán Gemelli is egy bölcséleti főiskola szervezésével szeretne volna kezdeni. Kiderült azonban, hogy a „minimalista” programnak nem

kedveznek az olasz viszonyok, amikor pedig továbbmentek volna, kitört az első világháború. A milánói katolikus egyetemet így csak a béke megkötése után állíthatták fel. Aulájának felavatásán 1922-ben Mercier is megjelent.

Emlékezésében foglalkozik Gemelli a belga primás tudományos munkásságával, a skolasztikus filozófia felújítása körül szerzett halhatatlan érdemeivel, fontosabb írásaival, egyházszerzői tevékenységével, hősi magatartásával a német megszállás alatt. Mindezek azonban meglehetősen ismert dolgok. Számunkra így alighanem érdekesebbek a Gemelli festette Mercier-portré személyi vonásai.

Olvásóink már többször találkoztak rovatunkban *Leclercq* nevével. Őt tekintjük korunk egyik legnagyobb hatású katolikus gondolkodójának. *Leclercq*, akit annakidején Mercier szentelt pappá, ezt a jellemzést adta róla: „Az összes emberi érzések, kivéve az alantasakat, lüktetően éltek benne. Nagy volt és nem értette meg a közepszerűséget. Talán ez volt az egyetlen, amit nem tudott megérteni. Semmi sem hagyta közömbösen, ami szép, nagy és nemes. Nem félt az ismeretlentől, mert képesnek érezte magát, hogy úr legyen fölötté. Soha nem állított meg semmiféle jó kezdeményezést csak azért, mert újszerű volt. Előbb megbocsátotta a céljavesztett merészséget, mint a kishitű kicsinyességet, mert a merészségben több a nemesség.”

Amikor Milanóban járt, Szent Ambrus kriptájában misézett Mercier. „Az oltárnál — írja Gemelli — meglátszott rajta, hogy átérzi a papság teljességének nagy méltóságát, de érzi a pap-

ságra emelt ember nagy aláztosságát is. Soha nem felejthetem, hogyan recitálta a *Credo*-t, hogyan végezte a szent áldozat valamennyi liturgikus aktusát. Arca átfényesedett, alakja és mozdulatai elmélkedésre készítettek. Hiszem, hogy éppen azért, mert a nagy belső élet embere volt, tudott a cselekvések embere lenni. Amikor imába merült, nem létezett semmi körülötte.”

Tudjuk, milyen atyai gonddal fordult Mercier a papjai és a kispapjai felé. Ha nem tévedek, a szemináriumi növendékeihez írt egyik könyvét, mely nyomban világhírű lett, magyarra is lefordították. Utolsó üzenetét is, amelyet betegágyában nyolc nappal halála előtt sajátkezűen írt, a papjaihoz intézte: „Látom bennetek a papi tisztiséget. A szentmise végzése kell, hogy legyen életetek mindenegyes napjának a központi eseménye. Azért lettetek papok, hogy bemutatassátok a mise szent áldozatát. A papi küldetés legelső és legnagyobb mozzanata az, hogy szentül mondjuk a misét.”

Dessain kanonok már ismert ügyvéd és könyvkiadó volt, amikor Mercier pappá szentelte. Halála előtt három nappal őt kérte meg Mercier, hogy mondjon számára a betegszobában misét. „Francis — szólt utána a bíboros —, hálásan köszönöm mindazt, amit értem tettél... Köszönöm, hogy elvégezted értem a szentmisét. Nagyon jól végezd. Mindig is így végezd. És ajánlj fel engem a paténádou.” Gemelli hozzáfűzi: „Eként halt meg egy püspök és egy bíboros, aki nagyon szeretete az egyházat és nagyon megszerettette azt. Ilyen volt, mert nagyon szerette Jézus Krisztust, és másokat is arra tanított, hogyan kell Őt szeretni.”

MARILLAC SZENT LÚJZA (Március 15)

Pár hónappal azután, hogy 1660 március 15-én, hatvannyolc éves korában meghalt, Szent Vince két konferenciát tartott a szeretet leányaival „Marillac Lujza erényeiről”. A közvetlenség, őszinteség és egyszerűség nagy varázslójának intésére sorra álltak föl a javarészt fajúrol kikerült „szegény jó leányok”, hogy emlékeztől könnyes szemmel, keresetlen, meghalott szavakkal megrajzolják „édesanyjuk” arcképét. „Es maga, kedves húgom, miféle erényeket észlelt a mi kedves nővérünkben?” — kérdezte Vince s a feleletek nyomán a közvetlen találkozás élményszerűségével bontakozik ki előttünk a Szent alakja. Szenvedésekben, fájdalmakban lelke mindig Istennél időzött s mindenben Isten akaratát látta és fogadta el. Nagyon szerette a szegényeket és boldog volt, ha szolgálhatta őket. Minden dologban nagy tapintattal és okossággal járt el. Példásan alázatos volt. Mindig kért és köszönt, sosem parancsolgatott, mintaképe volt a keresztény udvariasságnak. „Mihelyt magára maradt, nyomban imádságba merült”; egyébként is folytonosan Isten jelenlétében élt. És így tovább; míg végül Szent Vincs fölkiált: „Ó Istenem, milyen szép kép: ez az alázatosság, ez a hit, ez az okosság, ez a józan ítélkezés s állandóan annak a gondja, hogy cselekedeteit a mi Urunk Jézus Krisztuséhoz igazítsa!” A szentségnek ezen az útján Marillac Lujzának három vezetője volt: Szalézi Szent Ferenc, majd ennek tanítványa és barátja, szellemének hű képviselője és népserűsítője, Camus belleyi püspök, végül pedig Páli Szent Vince. Voltaképpen ez az utóbbi alakította olyanná, amilyen lett, ő segítette át élete nehéz pillanatain és azokon az akadályokon, amelyeket a természete állított elé. Először a szervezeteből származókon: mert ez a csodálatos munkabírási, fáradhatatlan, az irtalmas szeretét pihenést nem ismerő szolgálatában izzó asszony beteges, gyöngé nő volt, akinek a szeretet-szervezetek folytonos látogatása, az új művek megszervezése s a régiéek vezetése, a betegéek ápolása, szegények gyámolítása, talált gyerekek gondozása, háborús hajléktalanok pártfogása, kórházak ellátása és megfelelő munkatársak nevelése valóban hősiesség, erőfeszítésbe, mindennapos áldozatába került. 1647-ben írta róla Szent Vince: „Természet szerint tíz éve halottjának tekinthetjük. Mintha a sírból lépne ki, arca fakó, teste gyöngé. De csak Isten a megmondhatója, mekkora lélek lakik benne!” De ezt a gyöngé testet legyőző nagy lelket is meg kellett nevelnie! Leküzdenie magában aggályosságot, kishitűségre való hajlandóságot, időnkint türelmetlenségét s azt a hajlamát, amelyért Camus is megróttá: hogy túlságosan másokra, lelki vezetőire támaszkodjék. És Marillac Lujza mindezt leküzdötte. Ő, aki sehogyan sem mert a maga lábára állni, végül is intézmények egész seregét, lelkek egész hadát vezette s végülis fölemelkedett az Isten akaratában való föltétlen megnyugvás, a szent türelem és az alázatos Krisztus-utánzás nyugalomába és derűjébe. „Az ő példája nyomán akurók többé lenni önmagamnál” — mondta Szent Vince. Hogy szabadkozott volna, ha hallja! Mert határtalanul szerény volt, meghűződött a műve mögött. De műve épp oly fényesen vall róla, mint mestere, és munkatársai: „a szegények atyja”, aki alig félével élte túl.

BÁBSZÍNHÁZ

Talán nem véletlen, ha az emberiség egyik legkorábbi, írott hagyománykincsében, a Mahabharatában már utalást találunk a bábjátéokra: Kelet világában maszk és ember, mítosz és funkció az ezredévek szőnyegén összeolvad: a színész a bábok archaikus mozgását, „predesztinált” szerepét utánozza, a néző ugyanazt a beidegzett, nemzedékről-nemzedékre örökölt isten-s-ember-közötti történetet látja, akár valamilyen kultikus színházban színészek adják elő, akár a bábszínház parányi színpadán keltik életre a vajáng-bábok.

Nyugat bábjai — úgy mondják — arab közvetítéssel terjedtek el s fénykorukat a XII—XIV. század között élték, kolostori kertek fogták őket keretbe — innen nevük: Marionette, mely kis-Máriát, a bábjátékok Szűzanyját jelentette. Ezek a bábjátékok — nyilván a keletiek mintájára — merevek, eseménytelenek voltak, nem is mindig illett játéku a kolostorudvarra, ahonnan egyebekben III. Ince pápa ki is tiltotta őket. Így kerültek ki a bábok a csepürágók, vásárosok világába, hangjuk eldurvult, míg témakörük gazdagodott, élték a commedia dell'arte sajátos, gondtalan és tartalmilag igénytelen játékvilágát — mindaddig, míg a harmincéves háború idejében nem kezdenek megtelítődni nemzeti, majd népi s végül keményen és forradalmian harcos tartalommal. A vásári publikum mást, többet is akart már a bábokban látni, mint csillogó, tarka mesét: a parányi, tákoltt színpadokon vérbő, élethől-ellesett, legtöbbször paraszti töről fakadt hősök jelennek meg, akik alaposan elbánnak főúrral, dézsmaszedővel, erőszakos toborzó-tiszttel. Euró-

pában mindenütt megtalálhatjuk a bábjátékok színpadán Vitéz László és Ludas Matyi helyi változatát.

A barokkban — a bábok mozgásának ritmusa illeti e kor hangulatához — a főúri színpadokon feltűnnek a kecses mario-nett-figurák — Haydn, Gluck, Weber s Mozart bábjáték-zenéjére illegtek, miniatűr operákat, operetteket alakítva. A XX. század színpadtechnikai kísérleteit mindenütt nyomon-követték, — de meg is előzték sokszor azok a bábjátékok, melyeket egy-egy merész újító próbált ki, legtöbbször erősen szimbolikus, vagy Guignol-szerű formákban. Így a Podmaniczky-utca egykori bábszínháza is a magyar színházi mult legemlékezetesebb, legtisztább hagyományaira utal.

A bábjáték — külön esztétikussáinak véleménye szerint — akkor éri el a kellő határfokot, ha a néző elfelejti, hogy kézzel mozgott, anyagból formált bábok ágálnak a parányi színpadon, valóságnak veszi a történetet, éppúgy együttérez a szereplőkkel, mintha „valódi” kulisszák világában peregne a darab.

A bábszínháznak ezt a legmagasabb mértékét, melyben a játék ősi elemei felfokozott alakban jelentkeznek — Obrazcov bábszínháza érte el. A magyar bábjáték, melynek nem hiányoztak százados hagyományai — a moszkvai bábszínház vendégjátékaikor meríthetett ezekből az elemekből s ennek segítségével építhette ki azt a kis színházat, mely Budapest egyik legkedvesebb, legeredetibb művészi hajléka. A bábjáték ma már különös szerencsével képes megoldani a lehetetlennek látszó feladatot, hogy a bábú lényegéből fakadó stilizációt és jelképe-
ssé-

get a reális színjáték magasságáig emelje — részben a darab segítségével, de a bábok és az alakító-színészek harmoniájának teljességével is.

A pesti bábszínház mai formájában alig harmadfélszentesdős multra tekinthet vissza s máris néhány figyelemreméltó bemutatót jegyezhetett fel a színpadi krónika. Legújabbban Gozzi-nak, e XVIII. századbéli, hosszúéletű színpadi szerzőnek, Goldoni keserű ellenfelének művét, a *Szarvaskirályt* (Re Cervo-t) hozta színre: ez is beletartozott Gozzi tíz, színpadra írt meséjének sorába, ezekkel akarta azt bizonyítani, hogy a mese is tud olyan hatásos lenni a rivaldák világában, mint a nagykomédia színpadi művei. A magyar bemutatónak az ad viszont különös éket és kedvességet, hogy Gozzi rokokó-rímeit a jó-

királyról, hűséges élete-párjáról, a gonosz miniszterről, lélek-vándorlásról — *Heltai Jenő* formálta magyar ritmusra. Az első előadás hallgatói a versek könnyed és játékos kadenciájában számtalanszor érezhették a Néma Levente el-nem-múló varázsát. Bábszínházban a színészek majdnem névtelenek, az összhangulat, összjáték szabja meg az együttes sikerét: itt a néző valóban együttél a rokonszenves vagy gyűlölt szereplőkkel. A nagy stílusérzékkel készített díszletek is hozzájárultak ahhoz, hogy megtörtént a színpadi „átlényegülés” — a néző elfeledte a bábak anyag-mivoltát s a meséjének kedves, könnyű bölcsületében élvezett két, egymásratalált költőt s egy nagyon tehetséges együttest.

O. f. v.

A KŐCSIPKÉS VÁROS

Rövid újsághíren akadt meg nemrég a szemem: újjáépítik a rothenburgi városházát, melynek nagy részét hét évvel ezelőtt repülőbomba pusztította el. Pedig Rothenburg nem jelenthetett sem ipari, sem katonai célpontot. Az emelte ki. Európa hasonló ódon városai közül, hogy talán a legtokéletesebben őrizte meg a középkori városképet.

Ez a középkori hangulat már az állomásról a városba menet megcsapja az embert. Alattunk zöldelő dombok között kanyarog a kis Tauber folyó, előttünk Rothenburg tornyai fúródnak a felhőtlen égbe. A lejtőt borító gyümölcsöskertek üde keretbe foglalják a várost övező hat méter magas, négy méter vastag, komor-szürke kőfalakat és őrtornyokat. Az ember azon sem

lepődnék meg, ha egyszerre lándzsás őrzérek dobognának végig a falakon; és szinte halani váli a vaskos láncok csörgését, amint felvonják a nehéz hidakat és a kapuknál fegyverbe kiáltják az őrseget. Pedig hol vannak már ezek az idők! A várfal alatti mély árkot régen feltöltötték; estefelé, mikor a nyugati nap rézsútos sugarai rózsaszínűre festik a köveket, szerelmesek sétálnak ott.

Amint a városkapu boltozatos homályából kibukkanunk, vagy négyszáz esztendő fordul velünk a világ. Macskafejköves keskeny utcák, hegyes tetűjű, keskeny homlokzatú, zárt erkélyes polgárházak; a párkányokon viritó muskátlík mély pirosa egybeesndül a tetők cserépszindelyeinek színével. A házak fala tarka, sárga, kék,

szürke, rozsdabarna, rózsaszín; csak úgy ragyognak a napfényben. Az apró terekke szélesedő fordulóknál, utcakereszteződéseknél mindenütt kutak. Az egyiket remek kovácsoltvas rács veszi körül, a másiknál oszlop tetején ülő oroszlán torkából zuhog le a víz, a harmadikon bronz angyal térdepel, a negyedikén furcsa emberke libával a hóna alatt s a víz a liba csőréből permetezik elő; az egyik fölé tetőt húztak, egy másiknak a kávjára kőgalambokat faragott egy rég megpihent művész-kéz.

Ha az imént a bástyafalak Shakespeare hőseinek alakját idézték föl, a középkori utcákon szinte várnók, hogy Faust fekete uszkárja ugráljon körülöttünk és Margareta fehér fátyolos szőke feje bukkanjon föl valamelyik kapuboltban. Álomszerű minden: mintha egy boszorkánymester kibukkanva valamelyik csúcsos tetejű házból, viszsza varázsolt volna a messzi múltba.

A városháza a tágas piactér közepén áll. Legrégibb részét, szigorúan zárt északi homlokzatát a XIII. században építtette egy szülővárosát emelni törekvő polgármester. Később ugyanennek az épületnek a pincéjében kellett árulás vádjával terhelten raboskodnia. Az ötvenméteres toronyból valamikor kürtszóval jelezték a tüzeket és közeledő viharokat. A déli szárny gazdag ornamentikája, faragott sarokkiugrói, sötétvörös cseréppel fedett, többemeletnyi magas tetőzete — melyen három sorban virítanak a zöldkupakos padlásablakok — már a reneszánsz alkotásai. Az aranyozott, fakazetás mennyezetű tanácsteremben századokon át vezették a város ügyeit a tanácsurak: derék fa-zekasmesterek, asztalosok, szü-

csők, cukrárszok, pékek, csizmadia-k. És hogy jól vezették, annak tanúi az utcák, a terek, a házak, a templom.

A Szent Jakab-székesegyház tornyaival, csúcsíves ablakokkal megszakított hatalmas falaival fenséges méltósággal emelkedik a város fölé. A kor, mely emelte, Isten házáat minden más emberi hajlék fölött valónak tartotta. Ezért olyan Rothenburg képe, ha valamelyik szomszédos dombról nézik, mintha összes épületei a székesegyház körül térdepelnének. Bent a szédítően magas pillérek tövében parányinak érzi magát az ember, tekintete elvész a három hajó boltozatának magasságában. A színes ablaküvegeken át beszűrődő fény szivárványos derengésbe burkolja a pillérek köcsipkézetét, a kedves, ügyefogyott kőszenteket, a szárnyas oltárok aranyos cirádáit. A XIV. században kezdték építeni a dómot és hatvanhárom év múlva, a XV. század derekán fejezték be. A hírneves délnémet fafaragómester, Tilman Riemenschneider egyik legmegragadóbb műve, a Szent Vér oltára a templom főekessége. Áhitat és költészet sugárzik róla. Az arcok portrészerűen hű ábrázolása, a haj, a bőr, a vékony ujjak finom kidolgozása valami belső lüktetést áraszt s a valóságos élet jelenlétét lehel a szobrokba. A Máriákon a fiatal anyaság szelíd boldogságának, a Kisdedet tartó vagy imádságra kulcsolt kezek átszellemültségének, a gyászoló anya mérhetetlen fájdalomnak páratlan, érthetetlen művészeti ábrázolása felejthetetlen.

A mi századunk a technikai utópiák megvalósulásának, a társadalmi szerkezetek forradalmi átalakulásának, a tömegtermelésnek, a nemzetközivé táult

nagyobb emberi közösségeknek a százada. Nem a magukba zárkozó városok, lassan dolgozó kézművesek, átszellemült fafaragók és nehézkes városi polgárok lassú ütemű életének kora. A maga idejében azonban mindennek értéke volt s a mult nem egyéb, mint ezeknek az értékeknek, jó és nagy tapasztalatoknak az összessége. Ezért kell féltő gonddal és éber szeretettel őrizni, mint ahogyan Rothenburgban teszik, ahol négyszáz év óta tilos a falakon belül új házat építeni s a ja-

vításokat csak szakértők irányítása mellett, pontos korhűséggel szabad végezni; ahol nem járnak villamosok és a vidéki autóbuszok is csupán néhány szélesebb utcán közlekedhetnek. Itt látszólag megáll az idő; annyira, amennyire minden műzeumban megáll.

A falakon kívül azonban tovább fejlődik, tovább halad a világ: mert a mult soha nem akadályozhatja a jelent és nem állhat útjába a jövőnek.

Halász Alexandra

MERT ránézett szolgálója kicsinységére, ime mostantól fogva boldognak hirdet engem minden nemzedék! Az Atya, lehajolva ehhez az oly szép és szépségét oly kevéssé tudó teremtményhez, azt akarta, hogy az időben ő legyen annak anyja, akinek az örökkévalóságban Ő az Atyja; s ekkor megjelent a Szeretet Lelke, aki az Úr minden művelkedésében jelen van, a Szűz kimondja „fiat”-ját: „Ime az Úr szolgáló lánya, legyen nekem a te igéd szerint”, s betelt a legnagyobb misztérium; azzal, hogy az Ige alászállott hozzá, Mária örökre az Isten zsákmánya lett.

Úgy vélem, a Szűz magatartása az Annunciációtól Jézus születéséig eltelt hónapok alatt mintaképe a benső lelkeknek, azoknak, kiket Isten kiválasztott, hogy bensejükben, mint valami mélységes szakadék mélyén éljenek. Milyen békességben és összeszedettségben adta át Mária önmagát mindezen dolognak! A legegyszerűbbeket is valósággal istenivé avatta, mert hiszen mindenben Isten ajándékát tisztelte; ám ugyanakkor módját találta annak is, hogy a szeretet gyakorlásában árássa ki önmagát. Soha az elmondhatatlan-látomás, melyet önmagában szemlélt, nem csökkentette benne a felebaráti szeretetet, mert ha a szeretet Urának Istenének örökkévalóságára és dicséretére irányul, birtokában van az egységnek és nem is veszíti el azt soha többé.

(A Szentháromságról nevezett Erzsébet nővér. 1880—1906.)

Felelős szerkesztő és kiadó: Sík Sándor.

SZERKESZTŐI ÜZENETEK

A VILÁGIAK NAGYKORÚSÁGA. A januári számunk cikkéhez érkezett hozzászólásokat ezúttal is köszönjük íróiknak. A kérdésre rövidesen visszatérünk s akkor fogunk a beküldött hozzászólásokkal foglalkozni.

LUC ESTANG francia író 1911-ben született; komoly benső harc és vívódások árán jutott el a katolikus hitváliásig, melyet azután teljes egészében, megalkuvás nélkül vállalt. Pályáját nagy műgondra és elmélyült benső életre valló versekkel kezdte. Regényei, a sokat vitatott „Stigmák“, vagy a legújabb „Cherchant qui dévorer“ a keresztény élet és a kegyelem nagy kérdéseivel néznek szembe: amaz az egyházi rend szentségének eltörölhetetlen bélyegét mutatja meg egy aposztata életében, emez az apák vétkei miatt bűnhődő fiatalok küzdelmet a kísértéssel és bűnnel.

„EGY OLVASÓ“. Hozzászólása alapján rovatunk írója igyekezett újból átgondolni a témát és ezzel együtt őszinte lelkiismeretvizsgálatot tartani. Annak ellenére azonban, hogy Szent Tamás értelmezésében minden bizonynyal túlmént az Ön által pontos szövegben idézett tételeken s így az Ön nézete szerint tévedett, a hit és a tudás viszonyát illető alapkérdésben írónk saját felfogását továbbra sem látja a katolikus felfogással ellenkezőnek. Eltekintve azonban ettől, mindazokat a bevezető mondatokat, amelyeket Ön kifogásol, a későbbiek közlése kívánta meg, azokat tehát ebből a szempontból kell megítélni, egyébként pedig meglehetősen alárendelt jelentőséggel is bírtak. Végül pedig — üzeni írónk — azt a sok-sok szempontot, amit neki figyelembe kell vennie Önnek különösen illenék méltányolnia annál is inkább, mert Ön a joggal elvárt illendőség és polgári tisztesség ellenére a hozzáintézett magánlevelet sem jegyezte nevével, megfosztva ilyen módon a szerzőt annak lehetőségétől, hogy észrevételeire érdemben válaszoljon.

G. T. Útalva lapunk 1951 novemberi számának „Árpádházi Szent Erzsébetek“ című cikkére azt írja, mindig bántotta kissé Szent Erzsébet rózsalegendája: hogy egy szent asszony azt a szenvedést sem vállalja, hogy a férje megdorgálja, hanem hazudik, s ráadásul Isten csodával szentesíti ezt a hazugságot. A legenda eredeti formája azonban, megnyugtató, egészen masként állítja be a dolgot: nem az asszony Erzsébethez fűzi a rózsacsodát, hanem a kis, három-négy éves lánykához. A történet másik szereplője pedig nem Thüringiai Lajos, hanem Erzsébet apja, II. Endre. Így közli ezt a Schütz Antal féle „Szentek élete“, így mondja el egy régi magyar legenda az Erdy-kódexben. „Történek egy napon — olvassuk itt — mikoron nagy hideg volna, hogy úgy mint senki látná, vinne apró maradékot az vár kapuja elébe az szegényeknek. És ime elől találá az ő atyja, csodálkozván rajta, ennenmaga mit járna és hova sietne, megszólítá őtet: Fiam Erzsébet, hova mégy, mit vissz? Az nemes király leánya, mert felette szemérmes vala, nagyon mezségényülé magát és megijede és nem tudá félelmében egyebet felelni: Ime rózsát viszek. Az ő

atyja kedég (pedig) mint eszes ember meggondolá, hogy nem volna rózsavirág ideje, hozzáhívá és meglátá kebelét (kebelét), hát mind rózsavirág az asszu, apró portéka. Ó nagy ártatlanság, ó szeplőtelenségnek halhatatlan malasztja! Ime az áldott mennyei király nem hagyá az ő szerelmes szolgáló leánya beszédét hamisságban, hogy szemérmes (szégyent) ne vallana, de inkább szentséges voltát isteni irgalmasság követné. Ez leányzó, ha élhetend vala (ha fölő), mi naggyá léssen! Annak okáért nem akará mivelkedésében megbántani, látván, hogy mind lelki ájtatosságban, mind jó mivelkedésben Krisztus Jézusnak áhítatos szolgálója volna. — Látnivaló: Erzsébet itt még kislány s nem annyira félelemből nem mond igazat, mint inkább erenyességében: atallván, hogy fölfedezték jótékonyágát. A közhiedelem azonban a rózsacsodát nyilván Erzsébet asszonykori életének epizódjaivai zavarta össze. Így vette át az irodalom s így rögzítettek a képzőművészeti alkotások is. A tévedésért azonban a legenda nem felelős.

K. T. Logosnak nevezte Herakleitos és az ő nyomán a Stoa bölcselete a világban működő isteni értelmet, Philon pedig, az alexandriai zsidó filozófus (K. e. 25 – Kr. u. 50.) a legrangosabb angyalt, aki a világ ősmintája és a formátlan őanyagnak kozmoszá formálója. Logosnak nevezi Szent János apostol és evangélista a Fiú Istent, aki az Atya önismeretét tartalmazó élő, személyes, isteni Gondolat, Szó, régiesen Ige. — Vannak akik úgy gondolják, hogy Szent János a Fiú Istent a görög filozófián ihletődve találta ki. Szent János azonban csak a Logos szót vette át a korabeli bölcsesélettől, és teljesen új tartalmat adott neki. A Logos szó ugyanis a görög filozófusoknál sohasem jelenti a transzcendens (a világtól különböző, a világon túli) Istent, hanem mindig csak az immanens (a világon belüli) isteni Értelmet. Philonnál sem jelenti a második isteni személyt, hanem csak az angyalok belsőjét, aki mint ősmóddal egyesült a világ anyagával. Mikor Szent János a pogányok előtt oly ismerős csengésű szóval Logosnak nevezi a Fiút, olyanformán jár el, mint Szent Pál az athéni agorán, aki arra hivatkozva, hogy egy oltáruk az Ismeretlen Istennek föliratot viseli, így kezdi beszédét: Ezt az Ismeretlen Istent hirdetem én nektek.